Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

СОВЕТ ЎЗБЕКИСТОНИ

Газета 1918 йил 21 июндан чиқа бошлаган

Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитети, Ўзбекистон ССР Олий Совети ва Министрлар Советининг органи

№ 252 (20. 220) • 1988 йил 2 ноябрь • чоршанба   Баҳоси 3 тийин.

Комсомоллар! Йигит-қизлар! Буюк Ленин меросини ўрганингиз, жамиятни революцион янгилаш учун фаол курашчиларнинг биринчи сафларида бўлингиз!

(КПСС Марказий Комитетининг Октябрь Чақириқларидан).

ҚАЙТА ҚУРИШ ВА ЁШЛАР: ҲАРАКАТЛАР ДАВРИ

М. С. ГОРБАЧЕВнинг

Москва ва Москва области ёшлари билан учрашуви

ВЛКСМнинг етмиш йиллиги кунида комсомоллар тўпланишган пойтахтдаги Ёшлар саройи саройдан кўра кўпроқ усталар шаҳарчаси бўлиб қолди. Унинг «кўчалари» — бу ерга қўйилган стендлар ёшлар ташаббуси туфайли вужудга келган конкрет ишлар ҳақида ҳикоя қилади. Саройга келган кишилар тажрибаларини ўртоқлашадилар, баҳслашадилар, биргаликда ечимларини қидирадилар.

Бугун улар билан биргаликда ана шу изланишда, ғояларни баҳам кўришда КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари, СССР Олий Совети Президиумининг Раиси М. С. Горбачев иштирок этди. У стенддан стендга ўтар экан, суҳбат даврасига ишчилар ва студентлар, мактаб ўқувчилари ва жангчиларни жалб этди. Баъзи ёшлар билан хўжалик ҳисобидаги бирлашмани ташкил этиш тафсилотларини аниқлади, айрим йигит-қизлар билан баҳслашди, айрим ёшларнинг фикр мулоҳазаларини диққат-эътибор билан тинглади, ўзининг студентлик йилларини эслади, мактаб ҳаваскорлари ижро этган қўшиқни олқишлаб қарсак чалди. «Москва комсомоли — ВЛКСМнинг 70 йиллигига» кўргазмасидаги юзлаб экспонатлар — бу анъанавий юбилей ҳисоботи бўлмасдан, балки ёшларнинг амалдаги ташаббуслари тўғрисидаги жонли ҳикоядир, йигит-қизлар кучғайратининг тимсоли, ёшлар муаммолари ва масалалари, изланишлари ва ечимларининг мажмуасидир.

Москва. Ёшлар саройи. 1988 йил 29 октябрь. (ТАСС фотоси).

Зарбдор комсомол қурилишлари штабининг экспозицияси ёнида Михаил Сергеевичга комсомол оталиғининг асосий йўналишлари ҳақида сўзлаб беришди.

В. Осипов. Москвадаги комсомол зарбдор қурилишлари штабининг бошлиғи. Илгари биз бирон бир конкрет объект, масалан, ЗИЛ ёки АЗЛК (Ленин комсомоли номли автомобиль заводи)ни оталиққа олар эдик. Эндиликда эса, биз комсомол ҳаракатининг бутун бир йўналишини танлаб оляпмиз, шулардан бири экологиядир. Ҳозир биз сизга бугунги меҳнат ташаббусимиз тўғрисидаги фильмни, яъни икки минг нафардан кўпроқ йигит-қиз меҳнат қилиб, ёшларнинг икки паркига асос солишгани ҳақидаги фильмни кўрсатишимиз мумкин. Ана шундай ташаббуслар ҳақида биз газетада хабар қиляпмиз. Барча хоҳловчилар келишяпти. Ҳозир кўпчиликни экология муаммолари ҳаяжонга солмоқда ва улар табиатни муҳофаза қилишга конкрет ҳисса қўшишни истайдилар. Тарих ва маданият ёдгорликларини асраш — ишимизнинг иккинчи йўналишидир. Бу ерда худди ана шу ҳаракатнинг вакиллари ҳам бор.

М. С. Горбачев. Ишни қандай бошлаганлигингизни кўрган эдим. Қўлни-қўлга бериб, тизилиб туриб, Киров хиёбонига бульдозерни ўтказмаган эдингиз.

П. Соколов. «Подлинник» ёшлар бирлашмасининг раиси. Обидалар — давлат мулки, ҳозирги вазифамиз уларни сақлаб қолишнинг имкониятини топишдан иборат. Аслида бу борада тажрибамиз бор. Ҳозир тажриба тариқасида буни Соловкида синаб кўрмоқчимиз. Бу жиддий социал лойиҳадир.

М. С. Горбачев. Хўш, Соловкида нима қилмоқчисиз?

Овоз. Икки йилдан бери ёз фаслида Соловкига экспедиция уюштиряпмиз.

М. С. Горбачев. Реставрация қилмоқчимисиз?

П. Соколов. Ҳа, шу мақсадда маслаҳат кенгаши тузяпмиз...

Овоз. Александров шаҳрида иккинчи экспедиция ишлади. У ерда Иван Грозний 17 йил яшаган слобода бўлган. Бу ердаги монастирлар вайрон бўлиб кетяпти. Стендга қўйилган фотосуратларда бу жуда яхши кўриниб турибди.

Овоз. Биз ҳар бир обиданинг аниқ эгаси бўлиши керак, деб ҳисоблаймиз. Ҳар бир обидани ташаббускор кишиларга, масалан бизга бериб қўйиш мумкин бўлур эди.

М. С. Горбачев. Сизга бериб қўйишнинг маъноси нима?

Овоз. Лоақал ижарага бериб қўйишса бўладику...

Р. М. Горбачева. Ишни уларнинг ўзлари қилишмоқчи.

Овоз. Биз ҳар бир обида теварагида шу ёдгорлик барпо этилган даврдаги тарихий муҳитни тиклашни таклиф этамиз. Ёш мутахассислар бор, улар ўша ерларга бориб, реставрациядан тортиб, кўҳна ҳунармандчиликкача — барча юмушларни ўзлари қилишмоқчи. Ёдгорлик яшаши керак, шундай эмасми? Бизнинг меҳнат ташаббуси уюшмамиз кишиларга ана шундай ғояларни амалга ошириш билан шуғулланадиган давлат ташкилотини топиш имконини беради.

Овоз. Уюшма ташаббусни рўёбга чиқаришда ёрдамлашади.

М. С. Горбачев. Москвалик йигит-қизлар, комсомол аъзолари Москва ва унинг теварагидаги обидаларни асрашдек жуда муҳим ишга қўл уришди, деб ўйлайман. Бир вақтлар ана шу обидаларни обдон вайрон қилишди. Эндиликда омон қолганларини тиклаш керак. Бу ўринда барча вариантлар мувофиқдир, деб ўйлайман.

Комсомол аъзоларининг илтимосига кўра, Михаил Сергеевич экспозициянинг фикр-мулоҳазалар дафтарига: «Сизнинг ташаббусингизни қизғин қутлайман» деб ёзиб қўйди.

— «Сизнинг» сўзини катта ҳарфлар билан ёздим, — деб қўшиб қўйди Михаил Сергеевич.

— Биласизми, бу ишда авлодларнинг узвий алоқаси намоён бўляпти. Баъзи бировлар ўтмишни нари суриб қўйишни истайдилар, улар кечмишимиз ўтди-кетди, энди унинг аҳамияти йўқ, дейишмоқда. Бу нотўғри. Агар авлодлар алоқаси узилса, жамият вайрон бўлади. Маданиятнинг ҳар бир қатлами, цивилизациянинг ҳар бир қатлами ва ҳар бир янги авлод мустаҳкам заминда туриши лозим. Ўтмишга менсимасдан қараш ҳамиша катта маънавий йўқотишларга олиб келади. Бугун ҳам шундай, эртага ҳам шундай бўлади. Қалби очиқ одамлар дилига пайваста бўлиб кетган киши тарихга дахлдор бўлади, бундай инсон тарихга юзма-юз келиши, ўтмишни янгитдан бошидан кечириши керак. Сиз қилаётган иш ўзининг моддий жиҳатидангина қимматли эмас. Энг асосийси, маънавий томонидир, энг асосийси халқчилликдадир. Баракалла, йигитлар. Ҳаракат қилаверинг ва бульдозерларни йўлдан олиб ташлайверинг.

«Ёшларнинг меҳнат ташаббуси — қайта қуришга» экспозициясидаги ёшларнинг экспериментал боғдорчилик комплекси (ЕЭБК)ни яратишда комсомол ташкилотининг ишини бошқариш деган ёзув эътиборни тортади.

М. С. Горбачев. Қизиқ-ку, хўш, бу нима дегани ўзи?

ЕЭБК раиси **В. Новоселов** ушбу жамият иккита асосий вазифани бажараётганлигини таъкидлади. Булардан биринчиси — ёшларнинг дам олишини уюштириш бўлса, иккинчиси — завод коллективини сабзавот ва мевалар билан таъминлашдир. Бундан ташқари агросаноат корхоналарига оталиқ ёрдами берилади.

М. С. Горбачев. Москва областидан ерларни сизга ким беради?

В. Новоселов. Ер шартномага кўра берилмоқда.

М. С. Горбачев. Ахир Москва областида бўш ерлар йўқ, ёки жуда кам-ку.

В. Новоселов. Ҳамма гап шундаки, бўш ер бор. Ташландиқ ерлар ҳам, ўйламайнетмай дарахт кесилган ерлар ҳам кўп...

М. С. Горбачев. Марказий Комитетда қишлоқ хўжалиги билан шуғулланган даврим хотирамга тушяпти. Ўша кезлар москвалик меҳнат коллективларининг боғ ҳақидаги илтимосларини қондириш учун Москва атрофида ҳатто Смоленск, Калуга областларигача етиб борган эдик. Чунки, Москва областида гўё бўш ерлар йўқ эди.

Р. М. Горбачева. Йигит-қизлар эса, ерни топишибди...

М. С. Горбачев. Бу жуда соз. Фақат ёшларгина ҳамма нарсани ер зағидан бўлса ҳам топишади.

Боғдорчилик комплексининг аъзолари ишни район хўжаликлари билан алоқа ўрнатишдан бошлашди, уларга ўз хизматларини, ишчи қўлларини ва бошқа ёрдамни таклиф этишди. Ёшларни қўллаб-қувватлашди: уларга ташландиқ ерларни, дурустроқ самара бермаётган ҳайдаладиган майдонларни пудратга беришди. Ёшларнинг боғдорчилик ширкатига биринчи участкани Наро-Фоминск районидан ажратишди. Ёшларнинг биринчи боғдорчилик комплекси ширкатига 170 киши уюшди. Экспозицияда шу комплекснинг макети бор: боғ-роғ қўйнидаги ёзги уйчалар, дам олиш жамоатчилик маркази, спорт клуби. Устахоналар қуриш ҳам мўлжалланмоқда, жумладан, пардозбоп керамика тайёрлаш назарда тутилмоқда, бу уйларни пардозлаш учун зарур бўлиб қолиши мумкин.

— Макетда ҳамма нарса яхши, албатта, — деб таъкидлади **М. С. Горбачев**, — ҳамма нарсани оқилона лойиҳалаштирибсиз, хўш, бу объектларни ким қуради, материални қаердан оласиз?

В. Новоселов. Ҳаммасини ўз кучимиз билан қиляпмиз. Мутахассисларимиз кўп. Материалларга келсак, ўз ўртоқларимиз тавсия этган жуда қизиқарли ечимлар бор. Арзон материаллардан фойдаланамиз.

М. С. Горбачев. Госснабдан ҳам материал сўрамоқчи эмасмисиз?

Ю. Агапов, экономист. Ўз кучимиз билан уддалашга ҳаракат қиламиз.

М. С. Горбачев. Демак, уйларингизда фақат ёш оилалар яшар эканда?

В. Новоселов. Сира бундай эмас. Биз социологик тадқиқотлар ўтказдик. Бунда шу нарса маълум бўлдики, ширкатнинг 80 процент аъзосига участка шу оилаларда кекса аъзоларнинг борлиги ҳисобга олиниб ажратилган экан. Дарвоқе, улар орасида уруш ва меҳнат ветеранлари анчагина.

Ниҳоят, масаланинг моҳиятига ҳам етиб келдик, — дейди Михаил Сергеевич. — Мен ташаббусингизда авлодлар ўртасидаги алоқа тарихга бурилиб кетмадимикан, деб ўйлай бошлаган эдим. Мен бу ўринда комсомол отрядларининг маданият, кўҳна давр обидаларини тиклашдаги ишини назарда тутмоқдаман. Ҳа, авлодлар ўртасидаги алоқа ҳозир яшаётган кишилар учун ҳамма муҳимдир. Бусиз соғлом жамият бўлмайди.

Оталар ва болалар муаммоси тўғрисидаги суҳбат ҳеч кимни лоқайд қолдирмайди. Баъзан қариялар эзмалик билан панд-насиҳат қилишади: рақсларингиз ҳам бошқача, сочларингиз ҳам антиқа турмакланган, модаларингиз ҳам ўзгача...

— Боболаримиз ва бувиларимиз сочларимиз ажабтовур турмакланган бўлса ҳам, бошимиз омон — ақлимиз тиниқлигини кўришди, — деди ширкат аъзоларидан бири. Ҳамма ишни ўз қўлимиз билан қилмоқдамиз, буни кўриб қариялар, сиз билан яшаймиз, деб қолишди. Онахонларимиздан бирига шаҳарда квартира беришмоқчи бўлишганида олмайман, деб туриб олди. Неварамнинг ёнидан уй қуриб, ўша ерда яшайман, ёшларга яқинроқ бўлишни истайман, деди у.

Дарвоқе, ширкат аъзолари қураётган уйларнинг нархига ҳатто пенсионерларнинг ҳам курби етади. Бор-йўғи 1200—1300 сўм.

М. С. Горбачев. Баракалла, йигитлар. Ахир, бу давлат сотаётганига нисбатан тўрт баравар арзон-ку.

Ёшлар кооперативи бу йил совхоздан 25 гектар майдонни пудратга олиб, экин экди. — 2 минг центнер озуқабоп лавлаги, 1200 центнер картошка ҳосили йиғиштириб олинди. Ёшлар келгуси йили кўп меҳнат талаб қиладиган экинлар чаканда, қорағат экишмоқчи. Яна бир муҳим жиҳатни айтиб ўтишимиз керак. Йигит-қизлар тажриба ўтказишиб, химиявий ўғитлар ва пестицидларни ишлатмай, фақат экологик тоза маҳсулот етиштиришмоқчи.

— Сизга фақат омад тиламоқчиман, — деди Михаил Сергеевич кооператив ташаббускорларига.

Ёшлар уни бир пиёла чойга таклиф этишди. Самовар қайнаб турибди. Ёшларнинг кооператив боғида терилган гиёҳлардан чой дамлаш қолган, холос. Аммо олдинда янги учрашувлар режалаштирилган. Михаил Сергеевич ёшларга миннатдорчилик айтиб, кўргазманинг навбатдаги бўлимига ўтади.

Стендларнинг бирида дисплей экрани ёниб турибди.

— Район комитетимизда ҳам худди ана шундай компьютер бор, — деди Москва шаҳридаги ВЛКСМ Совет райони комитетининг биринчи секретари И. Горожанов.

М. С. Горбачев. Хўш, ўша компьютер «хотира»сига нималарни жойладингиз?

И. Горожанов. Унда район комсомол ташкилотига оид маълумотлар, райком қабул қилаётган барча қарорлар тўпланган. Бу қабул қилинаётган қарорларнинг бажарилишини назорат этишга ёрдам бермоқда.

М. С. Горбачев. Амалий ишларчи? Булар ҳам компьютерда борми? Масалан, ҳозир биз машина ёрдамида нималарни билиб олсак бўлади?

— Дисплей клавиатурасида комсомолларимиздан бирининг фамилиясини ёзадиган бўлсак, ЭХМ унинг бурчлари, олган топшириқлари ҳақида сўзлаб беради, — деб тушунтирди И. Горожанов.

М. С. Горбачев. Компьютер топшириқлар қандай бажарилаётганини айтиб бера олмайди, холос.

И. Горожанов. Худди шундай. Лекин ҳамма нарса одамга боғлиқ, умуман эса зерикарли, статистика юмушларини ўз зиммасига олаётган компьютерларнинг қўлланилиши одамлар билан ишлаш учун вақтни кўпроқ ажратишга имкон бермоқда. Шунинг учун ҳам комсомол ишида ҳамма даражаларда, шу жумладан, бошланғич комсомол ташкилотларида ҳам компьютерлардан фойдаланиш керак.

Фаолиятнинг турли соҳаларида компьютерлардан фойдаланишнинг катта имкониятлари, айниқса, ёш олимлар, мутахассислар ва новаторларга маъқул тушмоқда. Ёшлар ҳозир компьютерлаштиришда олдинда бормоқдалар. Кўргазма стендларида, масалан, Черемушки район комсомол комитетида ва «Прогресс» деб аталган ёшларнинг илмий-техникавий ижодиёти марказида яратилган «Вариант» компьютер клуби кўрсатилмоқда. Ёшларнинг бошқа бир коллективи бўлган «Мультикомпьютер» ўйин учун программалар ва ўқув программалари ишлаб чиқмоқда. Ушбу коллектив мамлакатимиздаги биринчи профессионал компьютер ўйинларини ўйлаб топди, кўргазмага келувчиларнинг ҳаммаси ана шу ўйинларга қизиқиб қарамоқдалар.

Шундан кейин М. С. Горбачев ёшларнинг илмий-техникавий ижодиёти ҳақида ҳикоя қилувчи бўлим материаллари билан танишди. Ҳозир Москвада ёшларнинг 35 та илмий-техникавий ижодиёти маркази бор. Шу негизда ҳозирнинг ўзидаёқ ишлайдиган ва анча самарали модель бунёд бўлди.

ВЛКСМ Москва шаҳар комитетининг аъзоси Александр Чесноков ушбу бўлим материаллари билан таништирди. У пойтахтда биринчи бўлган «жорий этиш» маркази яратишнинг ташаббускорларидан биридир. Ана шу марказ негизида эндиликда мамлакат миқёсида ёшларнинг илмий-техникавий ижодиёти марказлари системаси юзага келмоқда.

М. С. Горбачев. Бу марказларга кимлар уюшган? Ҳойнаҳой, ёш олимлар, ишчилар, инженерлар киришгандир?

Овоз. Фақат улargина эмас. Студентлар, мактаб ўқувчилари ҳам бор. Ким шу ишга ихлос қўйса, ҳамма учун эшигимиз очиқ...

М. С. Горбачев. Ушбу коллективлардаги одамларнинг ўртача ёши нечада?

А. Чесноков. 35 ёшга кирмаганлар кўпчиликни ташкил этади.

(Давоми иккинчи бетда).

Ўзбекистон ССР Министрлар Советида

31 октябрь куни Ўзбекистон ССР Министрлар Совети Президиумининг мажлиси бўлиб ўтди. Унда республика айрим министрликлари ва идораларининг таклифларига биноан республика халқ хўжалиги тармоқларида бошқарувнинг иқтисодий усулларини жорий қилишни жадаллаштириш масалалари кўриб чиқилди. Ўзбекистон ССРнинг умумий фойдаланишдаги автомобиль транспорти корхоналари ҳамда ташкилотларини тўла хўжалик ҳисобига ва ўзини ўзи пул билан таъминлашга ўтказиш тадбирлари муҳокама қилиниб, улар юзасидан қарор қабул этилди.

Корхоналарни янги шароитда ишлашга тайёрлаш, улар учун белгилаб бериладиган кўрсаткичлар, норматив ва лимитларнинг ўзаро боғланиши масалаларига, ички ишлаб чиқариш хўжалик ҳисобини ривожлантириш ва чуқурлаштиришга, тармоқнинг молиявий аҳволини мустаҳкамлашга алоҳида эътибор бериш кераклиги таъкидланди. Ўзбекистон ССР Автомобиль транспорти ва йўл хўжалиги министрлигига (Л. А. Аҳметовга) давлат корхонаси тўғрисидаги СССР Қонунига қатъий амал қилиш, юк ва пассажир ташишда халқ хўжалигининг эҳтиёжларини таъминлаш, юк ва пассажир ташиш сифатини ва бутун автомобиль транспорти ишининг иқтисодий самарадорлигини анча ошириш таклиф этилди.

Республикада КПСС Марказий Комитетининг 1987 йил июнь Пленуми қарорларига биноан ишлаб чиқариш воситаларининг улгуржи савдосини жорий этиш соҳасида муайян иш қилинмоқда. Бироқ Ўзбекистон ССР Госснаби раиси Т. Я. Шарипов мажлисда маълум қилишича, материал-техника таъминотининг мана шу илғор усулини ривожлантириш суръатлари халқ хўжалигининг ўсиб бораётган эҳтиёжларига мувофиқ эмас. Шундай маълумотлар айтиб берилди: улгуржи савдо тарзида реализация қилинаётган маҳсулотнинг улуши Ўзбекистон ССР Давлат агросаноат комитети бўйича 25 процентни, Ўзбекистон ССР Госснаби бўйича 13 процентни, Ўзбекистон ССР Нефть маҳсулотлари давлат комитети бўйича жами реализация ҳажмининг атиги 1,1 процентини ташкил этади. Бу муҳим ишда ҳозирча республиканинг материал-техника маҳсулотларини ишлаб чиқарувчи министрликлари ҳамда идоралари қатнашмаяпти.

Ишлаб чиқариш воситаларининг улгуржи савдосини жадал ривожлантиришни, унинг кенг авж олдиришга мунтазам ёндашувни таъминлаш, бу муҳим ишга республиканинг барча бошқарув органларини жалб этиш мақсадида Президиум Ўзбекистон ССР Госснабининг министрликлар ва идоралар билан биргаликда киритган Ўзбекистон ССРда 1988—1991 йилларда улгуржи савдони ривожлантириш программасини асосан қўллаб-қувватлади. Унинг асосий кўрсаткичлари қуйидагича: улгуржи савдо тартибида реализация қилиниши лозим бўлган маҳсулот ҳажми 1991 йилга бориб Ўзбекистон ССР Госснаби системасида 80 процентни, Ўзбекистон ССР Давлат агросаноат комплексида 75 процентни, Ўзбекистон ССР Нефть маҳсулотлари давлат комитетида 58 процентни ташкил этади, умуман республикада эса бу кўрсаткич 930 миллион сўмликдан ошади ва 1988 йилдагидан қарийб икки баравар ортади. Шу муносабат билан Ўзбекистон ССР Госснабига, Госпланига, республиканинг бошқа министрликлари ва идораларига ишлаб чиқариш воситаларининг улгуржи савдосини хўжалик механизмини тубдан қайта қуришнинг устун йўналишларидан бири деб билиб, уни жадал ривожлантириш программаси топшириқларининг бажарилишини таъминлаш топширилди.

Республика маданий-маърифий муассасаларининг кадрлари билан ишлашдаги жиддий камчиликлар масаласини муҳокама қилиш чоғида кескин ва принципиал фикрлашув бўлди. Халқ депутатлари маҳаллий Советларининг ижроия комитетлари, жойлардаги хўжалик органларининг, корхона ва муассасаларнинг раҳбарлари идеология фронти ходимларининг мана шу категорияси эҳтиёжига тузукроқ ғамхўрлик ва эътибор қилмаётганликлари таъкидлаб ўтилди. Маданият саройларида, клублар ва кутубхоналарда дипломли мутахассислар камайиб кетган ва эҳтиёжнинг ярмидан ҳам озайган, уларнинг атиги 46 процентин олий ва ўрта махсус маълумотга эга. Ўқув юртларини битириб чиққан кишиларнинг юборилган жойда ҳар йили ўрнашиб қолиши ўн процентдан ҳам ошмайди. Ўзбекистон ССР Маданият министрлиги ва унинг область бошқармалари кадрларнинг малака савиясини ошириш, маданий-маърифий муассасаларнинг илғор иш усулларини умумлаштириш ва кенг оммалаштириш, уларнинг рентабеллигини ошириш ва молиявий базасини мустаҳкамлаш муаммолари билан етарли равишда шуғулланмаяптилар.

Ўзбекистон ССР Министрлар Совети қабул этган қарорда Ўзбекистон ССР Маданият министрлигининг зиммасига Ўзбекистон ССР касаба союзлари республика Совети, Қорақалпоғистон АССР Министрлар Совети, область ижроия комитетлари ва Тошкент шаҳар ижроия комитети билан биргаликда маданий-маърифий муассасаларнинг моддий-техникавий базасини мустаҳкамлаш ва кенгайтириш, улардаги ходимларнинг, айниқса ёш мутахассисларнинг иш ҳақини тартибга солиш ва уй-жой маиший шароитларини яхшилаш юзасидан конкрет чора-тадбирларни белгилаб, амалга ошириш вазифасини юклади.

КПСС Марказий Комитетининг 1987 йил июнь Пленуми ва шундан кейинги Пленумлари қарорларига мувофиқ «Ўзбекистон ССР Министрлар Советидаги ишни янада такомиллаштириш тадбирлари ва унинг аппарати структураси тўғрисида» қарор қабул қилинди, қарорда ҳукумат аппаратининг структура бўлинмаларини 26 тадан 16 тага келтириш, ходимларнинг 30 процентини қисқартириш кўзда тугилади.

Мажлисда Самарқанд ва Сирдарё область ижроия комитетлари киритган, шу областлар халқ хўжалигини бошқариш бош схемалари ҳам кўриб чиқилиб, тасдиқланди.

АМАЛИЙ ВИЗИТ

ЧКП Марказий Комитети Президиумининг аъзоси, ЧССР ҳукуматининг раиси Ладислав Адамец 31 октябрь куни қисқа амалий визит билан Москвага келди.

Аэропортда уни КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, СССР Министрлар Советининг Раиси Н. И. Рижков, бошқа расмий кишилар кутиб олдилар.

(ТАСС).

«ОҚ ОЛТИН» ХИРМОНИГА

Республика областларида пахта тайёрлашнинг бориши тўғрисида шу йил 1 ноябрга бўлган МАЪЛУМОТ (Планга нисбатан процент ҳисобида)

Областлар	Бир кунда	Мавсум бошидан	Шу жумладан машинада терилгани: Бир кунда	Шу жумладан машинада терилгани: Мавсум бошидан
ТОШКЕНТ	0,43	107,29	0,29	110,07
ХОРАЗМ	0,44	106,56	0,54	66,95
БУХОРО	0,93	106,38	0,98	85,49
ҚАШҚАДАРЁ	0,59	102,56	0,45	110,45
ҚҚАССР	0,76	96,75	0,44	92,30
Сирдарё	0,82	95,04	0,72	105,25
Сурхондарё	0,93	94,50	0,33	90,65
Фарғона	0,78	91,22	0,17	41,05
Наманган	0,82	90,90	0,60	65,48
Самарқанд	1,30	81,81	1,06	78,69
Андижон	0,67	70,96	0,28	28,79
Республика бўйича:	0,80	93,89	0,54	81,48
Шу жумладан ингичка толали пахта:				
СУРХОНДАРЁ	1,08	108,13	0,57	168,78
ҚАШҚАДАРЁ	1,12	104,64	0,91	149,69
САМАРҚАНД	3,56	103,95	6,70	91,30
Наманган	0,88	95,22	—	—
Бухоро	0,30	14,83	0,50	7,60
Республика бўйича:	1,09	102,27	0,79	157,06

ҚАЙТА ҚУРИШ ВА ЁШЛАР: ҲАРАКАТЛАР ДАВРИ

(Давоми. Боши биринчи бетда).

Михаил Сергеевич ёшларнинг илмий-техникавий ижодиёти марказлари қачон иш бошлагани, бир йилдан кўпроқ мобайнида улар қандай конкрет ишларни бажаришга улгургани билан қизиқди. Унга бир неча рақамларни айтиб беришди: марказлар амалга ошираётган ишларнинг умумий қиймати қарийб 50 миллион сўмга боради. Бу ишларнинг 20 процентга яқини Москва Советининг буюртмаларидир, яъни шаҳар хўжалигига таллуқлидир. Марказлар, масалан, лифт хўжалигини такомиллаштириш билан шуғулланмоқдалар, шаҳар дўконларига мева-сабзавот маҳсулоти етказиб беришнинг транспорт-технология схемасини ишлаб чиқмоқдалар, завод учун бошқарувнинг автоматлаштирилган системасини яратдилар...

М. С. Горбачев ишлаб чиқаришга, шаҳар хўжалигига нималар зарур эканлигини марказларнинг аъзолари қандай билиб оладилар, деб сўради. «Велосипедни қайтадан ихтиро этмаслик» учун буни яхши билиш керак-ку, ахир, деди у.

Унга марказлардаги қидирув группалари корхоналарга тез-тез бориб туришини, уларнинг муаммоларини ўрганишаётганини ва ўзларининг хизматларини таклиф этишаётганини, пировардида завод, муассаса билан хўжалик шартномаси тузилишини айтишди.

М. С. Горбачев. Шартнома тўғри асосланиб тузиляптими? Бу тўғри йўлдир. Шундай қилиш керак. Ишнинг юридик томонини назардан қочирмаслик лозим. Худди шундай бўлиши даркор. Чунки конкрет ишга боғлиқ бундай алоқалар миллий программа доирасида ҳар жиҳатдан жуда муҳимдир, халқаро майдонга ҳам чиқса бўлади. Бунга ишончим комил. Марказларда қандай муаммолар бор?

А. Чесноков. Улгуржи савдонинг мукаммал системаси етишмай турибди. Материаллар, комплектловчи буюмларни сотиб олиш қийин.

Л. Н. Зайков. Москва шаҳар комитети бу масалани кўриб чиқди. Масала ижобий ҳал этилди.

Суҳбат иштирокчиларидан бири Михаил Сергеевич Горбачевнинг диққат-эътиборини комсомол аппаратидаги қайта қуриш, жумладан тармоқ бўлимларининг тугатилиши, унинг фикрича, ёшларнинг илмий-техникавий ижодиёти равнақига салбий таъсир этиши мумкинлигига қаратди.

М. С. Горбачев. Қўрқма. Гап бунда эмас. Бу ўринда бўлимлар керак эмас — комсомол клубларга, ташкилотларга бормоқда. Янги жонли ишни эски ташкилий қолипларга солиш керак эмас. Ташаббускорлар ҳамма нарсани синаб кўришаверсин. Нимаики уларга мос тушса, ишни шунга қараб ташкил этишсин. Худди ана ўшанда қизиқарли бўлади. Худди ана ўшандагина ихлосмандлик заминида рўёбга чиқадиган чинакам ташаббус юзага келади. Комсомол аъзолари касбкор нуқтаи назаридан ўз қизиқишларини кенгроқ амалга ошираверсин. Ана шу йўналиш ниҳоятда муҳимдир.

Гап шундаки, ҳам педагогик, ҳам тадқиқотчилик илмимиз қариб қолди. Ёш кучлар, ғайрат-шижоатга тўла ёшлар керак. Ёшлигиданоқ илмий-техникавий ижодиёт муаммолари билан шуғулланган кишиларда дид-фаросат ўткир бўлади, бу келажакда ҳам уларда қолади. Мен икки қўллаб сизнинг ташаббусингизни маъқуллайман.

«Дала — пештахта» хўжалик ҳисобидаги сабзавот конвейерининг схемаси Михаил Сергеевичнинг диққатини тортди.

— Ўтган ёзда Москва областида пойтахт студент отрядларидан бири худди ана шу принципга кўра ишлади, деди студент отрядлари шаҳар штабининг командири Сергей Катирин. — Биз областдаги хўжаликлардан бирини олиб, сабзавотни циклга кўра йиғиштирдик. Студентлар ҳосилни ташиб, ўзлари сотдилар. Моссовет бизга фаол ёрдам берди, албатта.

М. С. Горбачев. Ёшларга бу ёқдими?

С. Катирин. Ёқди. Бу бизнинг иккинчи уринишимиз. Бурноғи йили Астрахань шаҳрида 1986 йилда биринчи бор уриниб кўрган эдик, транспортдан ишкал чиқиб қолди. Шаҳардан анча узоқда эдик. Бу йил омадимиз келди. Йигит-қизларга маъқул бўлди, чунки улар ҳамма ишга, пировард натижага ҳам тўла жавобгардирлар.

М. С. Горбачев. Москвада, бутун мамлакатда бундай коллективлар қанча? Агар сиз бу масалани узил-кесил ҳал этсангиз, сизга Ленин мукофоти берса арзийди. Нега демоқчимисиз? Чунки ҳозир Москвада ҳам, давлатда ҳам ҳеч ким шаҳарларни сабзавот билан таъминлаш муаммосини ҳозирча ҳал эта олмаяпти.

Овоз. Нарх ҳам роль ўйнайди! Бизнинг маҳсулотимиз Москва областидан бувилар бозорга келтирадиган маҳсулотдан қолишмасди. Улар қизларимиздан: сал нархини кўтаринглар. Жуда арзон сотяпсизлар. Бунақада фойда қилиб бўладими, деб илтимос қилишарди.

М. С. Горбачев. Бу ҳақда Л. Н. Зайковга тафсилоти билан айтиб беринг. Москва шаҳар партия комитети билан Москва шаҳар Совети ҳукуматга таклиф киритишди, улар Москва каби жуда катта шаҳарни таъминлашга янгича ёндашувни таклиф қилмоқдалар. Чунки, ҳозир ҳамма нарса ташкилий ишларга бориб тақалмоқда. Биласизми нима, маҳсулот бузилмоқда, станцияларда вагонлардан тарвуз сув бўлиб оқиб кетмоқда, барча дарё портлари сабзавотга тўлиб кетган, маҳсулот бузилмоқда. Қанча маҳсулот нобуд бўлаётганини аниқ биласизми?

Овоз. Афсуски, билмайман.

М. С. Горбачев. Бу рақамни билганингизда эди, ишончим комилки, ташаббусингиз ошиб кетарди. Москвада сабзавот ва меванинг ярми, мамлакатда эса — қирқ проценти нобуд бўлмоқда. Сизнинг ташаббусингиз, ғайратингиз мана шу ўринда керак. Келгуси ёзда бундай отрядлар нечта бўлади?

С. Катирин. Менимча, ўнта бўлади. Шунда бутун шаҳарни қамраб олиш мумкин.

М. С. Горбачев. Мавсумда пул ёки тонна ҳисобида қанча маҳсулот сотилди?

Студентлар бир кунда 15—20 минг сўмлик савдо қилганликларини айтишди.

М. С. Горбачев. Ишнинг янги шаклларини қидириб топингиз. Ҳамма жойда қидирингиз.

Овоз. Бизда проводниклар отрядлари фаол иш олиб боришяпти. Улар ҳам студентлар отрядларининг шаҳар штаби орқали ишлашяпти.

Москва авиация институти студенти **К. Арутюнова**, Москва студентлар қурилиш отрядининг комиссари **А. Блинов,** уларнинг ўртоқлари суҳбатга қўшиладилар.

Йигит ва қизлар бирбирларининг гапларини бўлиб, ўтган ёзда қаерда ва қандай меҳнат қилишганини, нималарни уддалашгани, нималарни эса уддалай олишмаганини Михаил Сергеевичга қизишиб гапириб бердилар. Ўткир муаммолар кўп, суҳбат қатнашчилари бу муаммоларни четлаб ўтмадилар. Улар студентларнинг қурилиш отрядлари самаралироқ ҳаракат қилишга, жонажон шаҳарга, Москва областига кўпроқ фойда келтиришга қодир, дейишди.

М. С. Горбачев. Келинглар, Москва учун астойдил ишлаб берайлик. Германия Демократик Республикасида пойтахтни обод қилиш учун бутун республика меҳнат қилганини кўрганман. Москва эса ҳозир ана шундай ғамхўрликка муҳтож. Эсингизда бўлса, Москвани коммунистик шаҳар, деб ҳам, намунали шаҳар, деб ҳам эълон қилишган. Шошилишди, албатта. Мана энди уни яхши социалистик шаҳарга айлантириш, сўнгра эса коммунистик шаҳар томон дадил одимлаб ҳаракат қилиш керак.

Пойтахтимиз яқинда 850 ёшга тўлади. Нима бўлганда ҳам бу жуда салмоқли ёш. Одамлар учун сақлаб қолиш мақсадида шаҳарда ободонлаштирадиган, таъмирлайдиган, реконструкция қиладиган жойлар жуда кўп. Кўҳна Москвани сақлаб қолиш керак.

Бир группа студентлар таъмирлаш ишида зарур бўладиган касбларни қандай қилиб эгаллаганликлари ҳақида гапирадилар. Бировлар уста бўёқчи, бошқалар дурадгор, яна бировлар ғишт терувчи касбини эгаллашган.

М. С. Горбачев. Кўриб турибман, ҳам сиёсий, ҳам иқтисодий, ҳам маданий ишларда — ҳаммасида фаол иштирок этаяпсизлар. Буни ҳақиқий ҳаёт дейдилар. Сизларга муваффақият ва омад тилайман!

Саройнинг кенг фойесида йигит ва қизлар М. С. Горбачевни қуршаб оладилар, дарҳол дўстона суҳбат бошланади.

— Менга нима маъқул бўлганини биласизларми, — деб сўрайди у болалардан. — Комсомолларнинг XX съездидан кейин изланиш бошланганлигига, лекин у мана эндигина авж олаётганига ишонч ҳосил қилмоқдаман. Диққат билан қараш керак. Комсомолимизда қандайдир жиддий нарса содир бўлмоқда, оддий нарса эмас. Баъзан шошма-шошарлик қилинаётгандир, лекин сиёсий ташкилотнинг ҳақиқий руҳини тиклаш истаги бор.

Комсомол худди ана шундай бўлаверсин, унинг ёнида болаларнинг қизиқишлари асосида бирлашмалар, клублар бўлаверсин, уларда комсомоллар иштирок этишаверсин, аммо В. И. Ленин орзу қилган сиёсий ташкилот бўлиши керак.

Ўт-ўлан ўсмаган жойда дарахт ҳам ўсмайди. Партия ҳам унинг мақсадларига қўшиладиган ёшларнинг жанговар сиёсий ташкилоти бўлмаса ҳалок бўлади. Умуман гапирганда, биз биринчи навбатда комсомол учун жон куйдиряпмиз, чунки комсомол бизнинг ўринбосаримиздир. Комсомол тарихига бир назар ташланг —унда асосий нарса нима? Барча жудоликлар ва кулфатларга қарамай, у ўзининг тарихий вазифасини ҳамиша бажариб келди. Турғунлик, бузилиш йиллари ёшларга, унинг куч-ғайратларига таъсир қилди, албатта, ёшларни айниқса бўғиб қўйди. Хуллас, қайта қуриш —биринчи навбатда, сизлар учун, қайта қуриш — сизнинг тақдирингиз, комсомолнинг тақдиридир.

42 йил олдин мен ҳам комсомолга кирганман. Анча вақт ўтиб кетибдими? Мана сен неча ёшга кирдинг, сени ҳаммадан кўпроқ нима ташвишга солмоқда?

Зеленоград шаҳридан 26 яшар **Сергей Черних** ўртоқлари комсомолларнинг маҳаллий газетасини нашр этишни истаётганликлари ҳақида гапиради. Ишни жонлантириш, расмиятчиликни таг-томири билан тугатиш учун шундай газета керак, жуда зарур. Ҳамма нарса қоғозга бориб тақалмоқда, қоғоз етишмаяпти.

Л. Н. Зайков. Бундай иш учун қоғоз топамиз. Шаҳар партия комитети кўп тиражли газеталарга вақти-вақти билан комсомоллар кучи билан ва комсомол учун махсус сонларни тайёрлашга рухсат берди.

М. С. Горбачев. Бу тўғри иш. Жойларда ёшларнинг ўз газетаси бўлиши керак.

С. Черних. Агар истак бўлса қоғозни ҳам топиш мумкин, албатта. Бизда обуна бўлиш учун лимит бор эди, ҳозир эса олиб ташлашди. Бу эса қайта қуришни ҳақиқатан ҳам муқаррар қилишга қаратилган жуда яхши тадбирдир.

М. С. Горбачев. Сизда қайта қуришни кимдир тўхтатиб қўймоқчи, деган шубҳа пайдо бўлдими?

С. Черних. Фақат менда эмас...

М. С. Горбачев. Қайта қуриш учун жон куйдиряпсиз — мана шунинг ўзи жуда муҳим. Кимдир бирор жойда қайта қуришни пайсалга солса, сиз муросасозлик қилманг, бундай қилишга йўл қўйманг, курашинг, мана сизга менинг наказим ва илтимосим. Обуна бўлиш воқеасига келганда эса, бу консерватизмнинг қандайдир бир кўриниши ёки кимнингдир жамиятнинг овозини ўчиришга уриниши эмас. Биз қоғознинг ҳамма запасларини ишга солдик. Қисқартириш мумкин бўлган адабиётларни қисқартирдик. Идора қоғозларини камайтирдик: у ердан ҳам қоғозни тортиб олдик. Ҳозир биз яқин йиллар ичида қоғоз чиқаришни 500 минг тонна кўпайтиришни мўлжалладик. Муаммони бир варакайига ва узил-кесил ҳал қилиш учун мана шундай режа туздик.

Энди бу қарорни амалга ошириш керак. Олдин режалаштирилган ҳамма ишларни нега бажариш мумкин бўлмаганлигини ўйлаб кўришимиз лозим, ахир XX съезддан кейиноқ иш бошланган эдику? Яхши эсимда, XXII съездга делегат бўлиб қатнашганман, ўша съездда ҳақиқатан ҳам катта, олисга мўлжалланган қарорлар қабул қилинган. Кейин уларни қадам-бақадам сохталаштиришди. Биз ҳозир бажараётган ишларнинг кўпи ўша вақтда, 60-йилларда режалаштирилган эди. Масалан, иқтисодий ислоҳот ўша йилларда нима учун тўхтаб қолди? Бунинг сабаби нимада? Бунинг жавобини ўзларингиз айтиб турибсизлар: ҳар бир киши ўзи кенг миқёсли ишларнинг бевосита иштирокчиси эканини сезиб туриши даркор.

У ўша вақтдаги ўзгаришлар кабинетлардан, «юқоридан» кўрсатиб берилар эди, бу ўзгаришларда инсонга асосий ҳаракатга келтирувчи киши роли берилмас эди.

Ҳозир биз рўй-рост, ошкора, демократик ҳаракат қилиш босқичида турибмиз. Фақат шу йўл билан жамиятни турғунлик ҳолатидан олиб чиқиш мумкин.

Кўриб турибсизки, жуда кўп муаммолар тўпланиб қолган. Ҳаммамиз маълум тарзда турғунлик кайфиятига учраганмиз, ана шу кайфиятни ҳар бир киши ўзидан улоқтириб ташлаши лозим. Бунинг учун жамиятда, унинг барча қатламларида, ҳар ҳолда куч топилди. Мана шу ишда сиз, ёшлар иштирок этишларингиз лозим. Чунки сизлар бундай сиёсатга қўшиласизлар, бинобарин, сиёсий турмушнинг барча жараёнларида қатнашиш керак. Комсомол ҳар бир масала юзасидан, шу жумладан бўлажак сайловларда ўз гапини айтиши лозим. Бу сиёсий жараёнда ҳам фаол иштирок этиши даркор.

Шу сабабли вақтни бой берманглар, сайлов округларида номзодларни кўрсатиш бошланганида дадилроқ бўлинглар, ташаббус билан чиқинглар, муносиб кишиларни номзодликка кўрсатинглар, мандатларни қўлга киритинглар. Хўжакўрсинга якдилликнинг кераги йўқ. Баҳслашинг, ҳақиқатни изланг, ҳақиқатни гапиринг. Агар ёмон бўлса, биз ҳаммамиз нима учун ёмонлигини ўйлаб кўришимиз керак. Агар ҳақиқатан ҳам яхши бўлса, бу тенденцияни мустаҳкамлаш учун нималар қилиш кераклигини тушуниб олиш лозим. Барча ғоялар мунозара орқали ўтгандан кейин якдиллик пайдо бўлса, ана уни ҳақиқий якдиллик дейдилар.

Умуман қайта қуришнинг митинглар босқичи тугамоқда. Ошкоралик эса давом этаверади, танқид ҳам бўлиши керак, бусиз биз ишни давом эттира олмаймиз. Демократизм, унинг барча таркибий қисмлари ишга солиниши лозим. Бунингсиз социализм тўла куч билан яшай олмайди, заифлашиб, яқин ўтмишда қандай боши берк кўчага кириб қолган бўлса, ана ўшандай кўчага тушиб қолади.

Лекин, руҳингиз тушмасин, сиз ёшларнинг. Ҳозир амалий ва сиёсий иш ҳам, иқтисодий иш ҳам, илмий-техникавий иш ҳам зарур, деган фикрингиз менга жуда ёқиб қолди. Биз жозибали ғояларни олга сурдик, уларни синаб кўрдик, бу ғояларни ҳаёт қабул қилмоқда, халқ қабул қилмоқда. Бинобарин, ҳаракат қилиш лозим. Ҳаракат қиладиган пайт келди.

Фақат ҳали ҳам тез-тез баҳслашишга тўғри келяпти — баъзи бировлар қаттиққўллик қилиш керак, демоқдалар.

Қаттиққўллик дегани нима? Яна маъмурий тазйиқ, буйруқбозликка умид боғлаш керакми? Ахир, буларнинг ҳаммаси ўтмишнинг таъсири-ку. Одамларни, шу жумладан комсомолни ҳам тарбиялаш, ҳар бир ташкилотда сўз ва иш бирлигига эришиш лозим. Бу — энг муҳимидир.

Овоз. Лекин интизом бўлмаса, қаттиқ контрол бўлмаса демократия ҳам бўлмайди.

М. С. Горбачев. Интизом, оқилона ички интизом — мажбурийдир. Шахсий масъулиятсиз чинакам демократия бўлмайди.

Хўш, биз ишлаб чиқаришда қайси йўлдан бордик? Госплан коллективларга буйруқ бермасин, деган йўлдан бордик, тўғрими? Госснаб буйруқ бермасин, корхоналар мустақиллик олсинлар, ўзлари шартнома тузиб, ишлаб чиқариш ва сотишни ўзлари ташкил этсинлар — биз шу йўлдан бордик.

Агар мен станок ишлаб чиқарсам, сиз эса металл ишлаб чиқарсангиз, биз шартнома асосида бирлашмоғимиз лозим. Фондларнинг бир қисми ана шундан иборат. У станок ишлаб чиқаради, мен эса бу станокларга электр приборлар ишлаб чиқараман. Мана фондлар қандай пайдо бўлади. Улар ана шундай ташкил топади, идорада эмас, шу ерда пайдо бўлади.

Одамлар бир-бирларининг олдидаги масъулиятни ҳис этишлари лозим. Ҳозирча эса бундай бўлмаяпти. Ҳар бир киши ўз ишини бажариши ва бу иш учун жавоб бериши керак.

И. Перепелкин. Ишлаб топилмаган пулни тўлашга чек қўйиш керак, деган фикрингиз бизга маъқул бўлди!

М. С. Горбачев. Мана шунинг ўзи энг муҳимидир. Хўжалик ҳисобининг иккинчи шакли жорий этилса, уни синаб кўрганларнинг ҳаммаси кейинчалик ундан воз кечиша олмайди, бошқача ишлай бошлайдилар. Энг муҳими нимадалигини биласизларми? Одамларнинг ўзлари корхонани ривожлантириш учун ҳам, ҳақ тўлаш учун ҳам, социал-маиший ишлар учун ҳам пул ишлаб топишни ўрганиб оладилар. Ўзлари ўрганиб оладилар!

Ёшлар, мен сизларга яна бир нарсани айтаман: бизнинг бепоён мамлакатимизда халққа таянмай туриб, бошқариб бўлмайди, ишларга раҳбарлик қилиб бўлмайди. Буни тушуниб олинглар. Халққа таянмаслик бизнинг халқимиз ҳеч нарсага қодир эмас, деган маънони билдирган бўларди. Мен эса бунга ҳеч қачон қўшилмайман. Ҳеч қачон!

Ранг-баранг кийимдаги шўхчан йигит-қизлар орасида қизил галстукли болалар алоҳида ажралиб турибди. Комсомолнинг ўринбосари бўлган пионерлар ака ва опаларини байрам билан табриклагани келганлар. Уларнинг вожатийси — Зеленоград шаҳридаги 609-мактабдан Л. Звездина, Москва шаҳар пионерлар ташкилоти кенгаши раисининг ўринбосари Ю. Кононенко ва ВЛКСМ Москва шаҳар комитетининг мактаблар, ўрта ҳунар-техника билим юрти ўқувчилари ва пионерлари билан ишлаш бўлимининг мудири Е. Овчарова улар билан бирга. Гап дарҳол пионер ташкилотининг ҳуқуқлари каби жиддий муаммодан бошланиб кетади. Пионерларнинг ҳаётини ҳақиқатан ҳам қандай қилиб мароқли уюштириш, уларни масъулият туйғусини сезиш, одамларга яхшилик қилиш эҳтиёжини ҳис этиш руҳида қандай қилиб тарбиялаш ҳақида кўп ўйлаш керак.

М. С. Горбачев. Менимча, болалар авайлаб парвариш қилинадиган гўдаклар эмасликларини ўзлари тушуниб турибдилар. Улар ўзларини кичик бўлса ҳам мамлакатнинг хўжайини деб ҳис қилишлари керак. Аммо биз баъзан уларнинг қўлларидан ушлаб етаклаб юрамиз.

Л. Звездина. Афсуски, ҳали катта ёшдагиларнинг ҳаммалари ҳам буни тушунмайдилар. Бизга жиддий қарамайдилар, чунки: болалардан нимани ҳам талаб қилардик, деб ҳисоблайдилар...

М. С. Горбачев. Биласизми, болаларни сафларга ва колонналарга тизиб қўяверманглар, улар ҳар хил қадам ташлайверишсин. Уларнинг олдидан чизиб қўйилганидек ҳаракат қилишлари керак эмас. Улар нимага қобилиятли эканликларини кўрсатаверишсин. Уларнинг қўлидан келадиган ишни топиб бериш керак. Ҳа, мана шундай бўлсин. Болакайларни қийнайверманглар, вожатийлар. Ўзингизни қандай қийнашганини эслаб кўринг. **(Кулги).**

Болалар ҳеч қандай мулозамат қилиб турмай ўзларигина хос бўлган соддадиллик билан гапга қўшиладилар. Улар дарҳол: келинг Михаил Сергеевич, қўшиқ айтамиз, деб таклиф қилишади.

М. С. Горбачев. Қўшиғингиз яхшими? Қайси композитор басталаган?

Овоз. Коллектив композитор.

М. С. Горбачев. Сўзлари кимники?

Овоз. Сўзлари ҳам коллективники.

М. С. Горбачев. Хуллас, ҳаммаси халқники эканда.

Шундан кейин қўшиқ янграйди:

То қисматнинг қўли
умрингга етмай,
Ташвишсиз яшамоқ
мумкинмас сира.
Ҳар кимнинг овози бўлсин
ўзидай,
Ўзи айтар «йўқ» ва ўзи
айтар «ҳа».
Сенинг овозингдир маёқ
ва мадад,
Сенга эшитилар ташвишли
даъват.
Хор бўлмас овозсиз
бутунлай, асло,
Турли хил овозсиз хор
бўлмас бунёд.

Михаил Сергеевич болаларнинг биридан исминг нима деб сўрайди.

— Илья, Перов районидаги 408-мактабда ўқийман.

М. С. Горбачев. Маънодор яхши қўшиқ экан Илья. Қайта қуриш руҳидаги, чуқур маъноли қўшиқ. Яшанглар! Овозсиз хор бўлмайди, унга турли овозлар керак. Эҳтимол, шунинг учун ҳам ҳозирги вақт сизларга ёқиб қолгандир.

Илья Шкаринов. Бизда яхши қўшиқлар кўп. Ўз анъаналаримиз, комсомол активининг лагери бор, ўз значокларимиз ҳам, Перов районининг комсомол штаби ҳам бор. Михаил Сергеевич шу штабнинг аъзолари — **Н. Колесова, К. Холина, Ж. Филиппов, П. Калининков**лар билан танишади. Улар ўз ишлари ҳақида, «Перовский комсомолец» троллейбуси ҳақида, метрода ҳам шу номдаги поезд борлиги ҳақида гапириб берадилар.

М. С. Горбачев. Бу —бир вақтлар Ильич гапирган гапнинг худди ўзи. Эсингиздами? Беҳуда эмас, жуда оддий, жуда кичик бўлса ҳам керакли иш бўлсин, деган эди у. Бугунги суҳбатларимизнинг ҳаммасидаги энг қувончли нарса шу: барча болаларда, комсомоллар ва пионерларда слётлар эмас, парадлар эмас, балки ишлар ниҳоят биринчи ўринга чиқди. Мароқли ишлар кўп.

Овоз. Умумхалқ муҳокамасига аталган ҳужжатлар ҳар бир комсомол ташкилотида муҳокама қилиниши керак. Бизнинг овозларимизга, бизнинг қарорларимизга ҳам қулоқ солишадиган бўлишсин. Масалан, бугун Сизга айтган гапларга жиддий ёндашсинлар.

Саша Сурогин. Мен 289-мактабда ўқийман. Армиядаги хизмат ҳақида сўрамоқчиман. Биринчи курсдан кейин йигитларни икки-уч йилга армия ёки флот хизматига чақирадилар, бу эса илмий кадрларимизга таъсир қилмоқда. Бизга шунчалик катта армиянинг нима кераги бор?

М. С. Горбачев. Биз мана шу жуда муҳим муаммолар комплексини идроқ этиш томон боряпмиз, деб ўйлайман. Тушунасизми, ҳамма ўз армиясини сақлаб қолаётган ва қуролланаётган бир пайтда сиз билан биз ўйламайнетмай ўз армиямизни тарқатиб юбора олмаймиз. Бундай қилиш нотўғри бўлур эди. Шу сабабли бошқа давлатлар билан биргаликда армияларни, қурол-яроғларни қисқартириш йўлидан борамиз. Умуман олганда эса армиядаги хизмат масаласида, армия ва флотга чақириш ҳақида яхшилаб ўйлаб кўриш керак. Хизмат муддати масаласи ҳам пайдо бўлади, деб ҳисоблайман. Бу муддат ўзгартирилиши мумкин. Аммо буларнинг ҳаммаси бизнинг ҳаракатларимизни, дўстларимиз ва шерикларимизнинг тадбирларини ўз ичига оладиган нормал жараён доирасида бўлади. Шу сабабли масала қўйилишининг ўзида жон бор, аммо «бизга армиянинг нима кераги бор?» деган гап жиддий эмас.

Москва студентларининг ҳаётини тасвирловчи стендлар ёнида Михаил Сергеевич билан XIX Бутуниттифоқ партия конференциясининг делегати, Москва химия-технология институтининг студенти **В. Трифоненко**, Москва Давлат университети комсомол комитетининг секретари **М. Сотников** саломлашадилар.

М. С. Горбачев. Бугун эрталаб Раиса Максимовна билан МДУдаги комсомол конференцияларини эслаган эдик. Улар нақадар жўшқин ўтганлигини билсангиз эди.

М. Сотников. Очиғини айтсам, ҳозир ҳам қизғин конференция бўлишини кутаяпмиз. Ким айбдор, деган саволгагина эмас, нима қилиш керак? — деган саволга жавоб изламоқчимиз.

М. С. Горбачев. Бу яхши.

М. Сотников. Университетдагилар Сизга жуда мунтазир. Фақат ёшларгина эмас.

М. С. Горбачев. Албатта, борамиз.

Студентлардан бошқалар ҳам савол берадилар. Телевидение мухбири совет ва америка ёшларининг келгуси ойда Филадельфияда бўладиган учрашуви хусусида М. С. Горбачевнинг фикрини сўрайди.

М. С. Горбачев. Мен бу учрашувни ҳар томонлама табриклаган бўлур эдим. Биласизми, Совет — Америка муносабатларини яхшиламай туриб дунёдаги ишлар ўзгармайди. Давлатларимизнинг салмоғи мана шундай. Мана шу тушунча сиёсатчиларни мазкур муносабатлар билан асосли равишда шуғулланиш керак, деган хулосага олиб бориши лозим. Ҳозир халқларимиз, мамлакатларимиз ишончсизликни, нотўғри фикрларни бир четга суриб қўйиб, бир-бирларига кўнгилларини очиб, ўз қадриятларини қиёс қилиб, бирбирларининг фикрларига қулоқ соладиган давр. Уларнинг ўзлари танлаб олган йўллари бор, бизнинг ҳам ўз йўлимиз бор. Улар ўз мамлакатида ўзлари хоҳлагандек яшайверишсин, биз ҳам ўзимиз хоҳлагандек яшаймиз. Бир-биримиздан кўпгина фойдали нарсаларни ўрганишимиз мумкин. Улар биздан кўп нарса олмоқдалар. Айниқса, илм-фан соҳасида жуда кўп нарса ўрганмоқдалар. Қандайдир конкрет амалий вазифаларни ҳал этиш билан боғлиқ бўлган нарсаларга назар ташлаш бизга ҳам фойдали бўлур эди. Саноатда ҳам, аграр ишларда ҳам, социал соҳада ҳам. Таққослаб кўриш, синчиклаб қараш лозим. Таъбир жоиз бўлса, утилитар нуқтаи назардан шундай қилингани яхши. Бундан ташқари шунчаки ишонч муаммоси ҳам борку, ахир. Ишонч негизидагина муносабатларни яхшилаш мумкин. Ўйлайманки, Филадельфиядаги учрашувингизда яхши, мазмундор суҳбат бўлади. Мен сизлар билан суҳбатлашганимни ва бундай мулоқотни табриклаётганимни ёш америкаликларга айтиб қўйинг.

— Яқинда Америкага бориб келдим, — дейди ёш муаллимлардан бири. — У ерда ўрганадиган нарсалар бор. Аммо мен уларнинг маориф системасини қабул этмаган бўлур эдим.

М. С. Горбачев. Бизнинг системамизда яхши нарсалар кўп. Ўқув жараёнининг моддий-техникавий таъминоти юксак даражасини улардан ўрганишимиз мумкин. Бу нарса уларда бор. Таълим жараёнини пухта ўйлаб, самарали ташкил этишга келганда эса бу ишда бизнинг бир талай ютуқларимиз бор. Масалан, японлар биздан жуда кўп нарсани ўрганганликларини ва ўзларига хос тиришқоқликни бунинг ёнига албатта қўшганликларини назарда тутинглар.

Овоз. Ҳозир университет автономияси ҳақида ўйлаяпмиз. Тўғри, бунга ҳали, эҳтимол, эртароқдир.

М. С. Горбачев. Фақат «Эркин шаҳар» статусини талаб қилманглар. Акс ҳолда ҳузурингизга бориш учун рухсат сўрашга тўғри келиб қолади. **(Кулги).**

Айтингчи, студент ёшларнинг кайфияти қалай, улар замонамизга қандай қарашяпти?

А. Прокопеня. Вазият жуда ўзгариб кетди. Шундай десак бўлади: ёшлар орасида жуда кўп клублар, шу жумладан сиёсий клублар ҳам ташкил этилмоқда. Мана шу масалада биз, комсомоллар энг муҳим нарсани эътибордан четда қолдирмаслигимиз ва айни вақтда ҳаддан ташқари четга буриб юбормаслик ҳам лозим. Бу жараённи оқилона тартибга солиб туриш керак. Бу ўринда мутахассислар керак. Бу иш билан комсомол ҳам, ижтимоий-иқтисодий фанларнинг муаллимлари ҳам шуғулланишлари зарур. Уларнинг ёрдамисиз қийин бўлади.

Олий мактаб комсомоли илгари ҳеч қачон ёнига йўламаган кўпгина муаммолар билан шуғуллана бошлаганлиги ҳам муҳимдир, Михаил Сергеевич. Экология масалалари, экономика муаммолари, миллатлараро муносабатлар шу жумлага киради. Шундай ғалати ҳолат юзага келди. Илгари биз ажнабий студентларнинг уюшмалари билан яқиндан шуғулланар эдик, совет юртдошлик уюшмалари билан, айтайлик, грузинларнинг, арманларнинг уюшмалари билан мутлақо ҳеч қандай иш олиб бормас эдик. Бу соҳада студентлар комсомоли ўз ёндашувларини топиши кераклигини энди тушуниб турибмиз.

М. С. Горбачев. Ана шуларнинг ҳаммасига ақлингиз етаётганлиги менга ёқади. Дарҳақиқат, қайта қуриш — чуқур революцион жараён. Чунки революция — жамиятни ташкил этиш усулларини ўзгартириш демакдир, онгдаги революция демакдир. Бу ҳамиша ҳам соғломлаштиришга, қандайдир, очиғини айтганда, ҳаяжонли воқеаларга олиб боради. Одатда революция турмуш, фикр ва ҳаракатларнинг янги поғонасига чиқиб олишдир. Қайта қуриш кўпдан-кўп хилма-хил ҳодисаларни юзага келтирди, албатта. Бироқ, менимча, одамлар қайта қуришнинг асосий иштирокчилари эканликларини ўзлари ҳис этиб олганликлари, ҳар ҳолда энг муҳимидир. Бизнинг социалистик тузумимиз шароитида бундан бошқача бўлиши ҳам мумкин эмас.

Ўтмишда инсон мулкдан ҳам, шу мулкни бошқаришдан ҳам, сиёсий жараёндан ҳам четда қолган эди. Гўё процентларнинг ҳаммаси яхши бўлсада, улар аслида сиёсий жараёнларга камдан-кам таъсир қилар эди. Маънавий соҳада, маданият соҳасида ҳам ётсираш бор эди. Мана шуларнинг ҳаммасини бартараф этиш ва инсонни асосий ҳаракат қилувчи шахс, хўжайин ҳолатига қайтариш лозим. Бу механизмлар, бу жараёнлар осонгина ҳаракатга келмайди.

Студентлар — ёшларнинг фаол заковатли қисми, уларнинг жанговар қисми, улар ҳамиша имкониятдан ташқари талаблар қўйишлари билан ажралиб келадилар. Шу сабабли бу соҳада ҳаддан ошишлар ҳам бўлиб туради. Аммо мен бу йигит-қизларга барибир ишонаман, улар ўз оилалари орқали, ўз турмушлари орқали бутун мамлакат билан, шаҳар ва қишлоқлар билан боғланганлар. Улар — бизнинг фарзандларимиз, улар — мамлакатимизнинг, халқимизнинг жўшқин қисми. Улар янги йўлни танлаб юришлари керак эмас, улар танлаб олинган социалистик йўлни — қандай қилиб яхшироқ рўёбга чиқариш кераклигини, социалистик қадриятларни қандай қилиб рўёбга чиқариш лозимлигини тушуниб олсалар бас, мунозара ҳам, менимча худди шу ҳақда бормоқда. Баъзан мунозара кескин тус олмоқда. Баъзиларни айбламоқдалар ва бошқаларга даъволар қилмоқдалар. Бундай қилиш кўпинча кескин тусда бўлади. Бу соҳада сиёсий маданият етишмай ҳам қолади. Мана шу маданиятни ҳам ҳозир ўзлаштириб олишимиз керак.

Биз бу янгиликдан чўчимаслигимиз керак, кутиб ўтиришимиз ҳам ярамайди, олдинга бориш керак. Айни мана шу жараён комсомол комитетининг секретари лавозимини ҳақли равишда эгаллаганмисан ёки йўқми эканини аниқлаб беради.

М. Сотников. Ҳозир йигит-қизлар бирон бир ишга амалий равишда таъсир ўтказа олишларини сезиб қолдилар.

М. С. Горбачев. Ҳа, балли, халқ ҳам — ишчилар ва колхозчилар ҳам, ҳамма ва ҳамма жойда ишга таъсир ўтказа олишини сезиб қолди. Энг муҳими — мана шу. Халқ қотиб қолиш ҳолатидан чиқди...

Телевидение ёшлар редакциясининг вакили М. С. Горбачевдан ёш телетомошабинларга бир неча оғиз сўз айтишни сўрайди.

М. С. Горбачев. Ҳозир барча қитъаларда етук ҳаётга кириб бораётган ёшлар ўз ролини англаб олади, деб ўйлайман. Ҳозир барча қитъаларда вазиятни бой бериб бўлмаслиги тушунчаси борлигини табриклайман. Ҳозир ядро уруши хавфи ҳам, экология ҳам, дунё олдида кўндаланг бўлиб қолган бошқа муаммолар ҳам инсониятнинг бирлашувини талаб қилмоқда. Мана шуни англаб олиш сиёсат учун серҳосил заминдир. Сиёсат ҳам мана шу кайфиятлар асосида ўзгара бошлади. Кайфият эса ёшларнинг активлигида айниқса яққол намоён бўлмоқда. Буни мен ҳамма жойда сезиб турибман. Келажак фаол ёшларникидир. Келгусида дунёда шу ёшлар яшайдилар. Бинобарин, улар келажак ҳақида ҳозирнинг ўзида ғамхўрлик қилаётганликлари уларнинг обрўсини кўтаради. Мен ҳозирги кун учун ҳам, келажак учун ҳам жонкуярлик қилаётган йигит-қизлар тарафидаман.

Кўргазманинг янги бўлимида янги ғоялар, янги муаммолар акс этган. Бутун мамлакатдаги бир миллион йигит ва қиз ёш оилалар учун уй-жой муаммосини тезроқ ҳал этиш мақсадида кооперативларга бирлашди.

М. С. Горбачев. Бу ҳаракат нақадар қийинчилик билан бошланганини эсимда. Аминманки, ҳозир ҳам иш силлиққина бораётгани йўқ. Осон эмас. Энг муҳими — бу ишга аҳиллик билан киришиш керак. Асло чекинманглар!

Ёшлар уй-жой комплексларининг фаол қатнашчилари ўз режаларини ўртоқлашадилар. Москванинг ўзида 45 минг йигит-қизни бирлаштириб турган бу ҳаракатнинг муаммолари билан бир-бирларини таништирадилар. Ёшларнинг уй-жой комплекслари шунчаки бошпана эмас. Ҳозир бу — ҳаёт услубидир, ёшларга аталган уйларни ва ҳатто бутун-бутун ёшлар кварталларини қуриш давридаёқ ҳаваскорлик уюшмалари, мароқли клублар, ёшларнинг кўнгилочар марказлари барпо этилмоқда.

М. С. Горбачев. Мен бу ғояни эшитганман. Менимча, бу қизиқарли иш.

Шаҳар ёшлар уй-жой комплекси кенгашининг раиси **Е. Кайдаков**, ёшлар уй-жой комплексини барпо этувчи Москва архитектура марказининг директори **Н. Новиков** Комсомол проспектидаги кўп функцияли комплекс лойиҳасининг тафсилотлари билан таништирадилар.

М. С. Горбачев. Қизиқ, сиз ўз мулоҳазаларингизни кимга айтдингиз?

Е. Кайдаков. Биз бу мулоҳазаларни Главмосархитектура бошқармасида муҳокама қилдик. Сўнгра ВЛКСМ Марказий Комитети ҳузуридаги ёшлар уй-жой комплексини барпо этиш Москва архитектура марказига, СССР Госстройига, СССР Архитекторлар союзига тақдим этамиз. Эртаданоқ буни амалга оширишга кириша бошлашга тайёрмиз.

М. С. Горбачев. Шаҳар маъмурлари маъқуллашяптими?

Е. Кайдаков. Мамнуният билан маъқуллашларига аминман.

ВЛКСМ Марказий Комитети ҳузуридаги ёшлар уй-жой комплекси Бутуниттифоқ марказининг директори **Д. Зубов** яна бир лойиҳа ҳақида гапиради. Ғоя шундан иборатки, Халқ хўжалиги ютуқлари виставкаси билан биргаликда қурилиш виставкасининг территориясини хўжалик ҳисоби принциплари асосида ишга туширмоқчимиз. Шу тариқа ўзига хос новаторлик маркази вужудга келган бўлур эди.

М. С. Горбачев. Бу — қизиқ.

Д. Зубов. Энг муҳими шуки, бир тийин ҳам пул сўрамаймиз.

М. С. Горбачев. Наҳотки бир тийин ҳам сўрамасангиз?

Д. Зубов. Бир тийин ҳам сўрамаймиз. Ўзимиз ишлаб топамиз.

М. С. Горбачев. Ҳеч вақт бундай бўлмаган эди. Шу пайтгача ҳамма биздан ҳамма нарсани сўрашга ўрганган эди. Агар ғоянгиз рўёбга чиқадиган бўлса бу районни обод қилибгина қолмай, хўжалик соҳасида жуда катта тажриба ҳам орттирасизлар.

Саройнинг Ленин залида комсомол ветеранлари М. С. Горбачевга пешвоз чиқадилар. Девор бўйлаб осилган қизил байроқлар —ленинчи ёшлар союзининг ҳақиқий тарихидир. Бу байроқларнинг тутқичларини граждандлар уруши ва дастлабки беш йилликларнинг қаҳрамонлари, Улуғ Ватан урушининг солдатлари, қурувчилар, кашшофлар ўз қўллари билан ушлаганлар. Ҳалок бўлган қаҳрамонларнинг комсомол билетлари, Одер бўйларида ва Афғонистон тоғларида ўқ тешиб ўтган билетлар ҳам шу ерга қўйилган.

1918 йилдан ВЛКСМ аъзоси, граждандлар урушининг қатнашчиси **Г. Р. Удаъров**; 1928 йилдан комсомол аъзоси, завод комсомол комитетларининг секретари ВЛКСМ Москва ва Москва шаҳар комитетларининг биринчи секретари бўлиб ишлаган **А. М. Пегов**; ленинчи ёшлар союзига 1931 йилда кирган, Метрополитеннинг дастлабки бунёдкоридан бири **Т. В. Фёдорова** ва бошқа кўп кишилар ветеранлар орасида туришибди. Улар Михаил Сергеевич билан самимий саломлашадилар.

М. С. Горбачев. Раҳмат, сизларга комсомол ветеранлари, комсомолнинг бирор авлоди умрини бекор ўтказмади. Ҳаммалари Ер юзида муносиб из қолдирдилар.

Михаил Сергеевич ҳарбий формадаги йигитларни кўриб қолиб, запасдаги жангчилар Москва шаҳар кенгашининг стенди ёнига боради.

М. С. Горбачев. Мен йигитлардан, афғонлардан мана шундай форма олдим.

Телемонитор экранида кўрсатилган фильм кадрлари запасдаги жангчиларнинг ўтган ёз фаслида Новороссийскда бўлган Бутуниттифоқ йиғинини тасвирлайди. Запасдаги жангчилар Москва кенгашининг аъзоси **В. Крисяков** фильмни шарҳлайди. Биринчи учрашув икки йил муқаддам Ашхободда бўлиб ўтган эди, август ойида эса Новороссийскда биринчи Бутуниттифоқ йиғини ўтказилди.

(Давоми учинчи бетда).

ҚАЙТА ҚУРИШ ВА ЁШЛАР: ҲАРАКАТЛАР ДАВРИ

(Боши биринчи ва иккинчи бетларда).

Бундай учрашувлар фойдали анъана бўлиб қолмоқда. Интернационалчи собиқ жангчилар жамият билан ягона бир маромда яшаш қайта қуриш жараёнига имкони борича тезроқ ва фаолроқ қўшилиш эҳтиёжини ҳис этмоқдалар. Улар ҳарбий-ватанпарварлик уюшмалари ва клубларининг ишини жонлантириш, ёшлар орасидаги салбий ҳодисаларни бартараф этиш имкониятидан фойдаланишни ўз роли деб билмоқдалар.

М. С. Горбачев. Биз бу мавзуни халққа маълум қилишимиз керак эди, деб ҳисоблайман ўртоқлар. Мен съездда бу ҳақда нималар деганим эсингиздами. Ўша гап мамлакатда ва бутун дунёда қандай кутиб олинган эди. Ҳозир биз ўша вақтдаги сиёсатни муҳокама қилишимиз мумкин, албатта. Бироқ, биз аввало жангчиларимизга энг яхши миннатдорчилик сўзларини айтишга бурчлимиз.

Ҳозир мамлакатда замонамизнинг ветеранлари бўлиб қолган шу кишиларга алоҳида ҳурмат билан қаралмоқда. Улар Улуғ Ватан урушининг қатнашчилари билан баб-баравар имтиёз олганликларини биласизлар. Уларни даволаш ва соғлиғини тиклашнинг баъзи масалалари ҳал этилди. Лекин ҳали ҳамма иш қилингани йўқ. Ҳам маънавий, ҳам сиёсий масалалар ҳал қилиниши керак. Социал эътибор нуқтаи назаридан ҳам чамаси ҳамма иш жойига қўйилгани йўқ. Йигитлар ўз зиммаларига тушган хизматдан кейин ҳали ҳаммалари ҳам ҳаётга мослашиб олмаганлар. Бироқ ҳаммаси жой-жойига тушади, деб ўйлайман.

В. Федин, запасдаги жангчилар кенгашининг аъзоси. Ҳаракатимизнинг энг муҳим вазифаси ҳам мана шундан иборат. Стихияли равишда бирлаша бошлаган эдик. Кўп муаммолар келиб чиқди. Аммо партия Марказий Комитети ўз сўзини айтди, бизни тўла-тўкис қўллаб-қувватлади.

М. С .Горбачев. Яна бир гап: уруш алангасини кўрган киши мутлақо бошқача одам бўлади. У дунёни бошқача ҳис этади, турмушни ўзгача тушинади. Ўз ҳаётимдан биламан: гарчи жанг қилмаган бўлсам ҳам уруш қийинчиликларини бошдан кечирганмиз. Булар умрбод эсда қолади.

А. Немешаев, кенгаш аъзоси. Михаил Сергеевич, биз ВЛКСМ шаҳар комитетининг биринчи секретари билан шаҳар партия комитетига бир неча марта бордик, бизга катта ёрдам берилди. Ҳужжатларимиз деярли тайёр. Энди запасдаги жангчилар кенгаши тўғрисидаги ўз низомимизни узил-кесил қабул этамиз.

М. С. Горбачев. Келинглар, келишиб олайлик. Сизлар ўртоқ Мироненко билан бирга ҳамма нарсани ўйлаб кўринглар: нималар юришяпти-ю, нималарга ҳозирча муваффақ бўлинмаяпти. Кейин у бизга маълумот беради.

М. С. ГОРБАЧЕВ нутқи

Азиз дўстлар! Биз, КПСС Марказий Комитети делегацияси, ўйлайманки, бизнинг фикримизга комсомол, партия ветеранлари ҳам қўшиладилар, ВЛКСМнинг 70 йиллиги кунида сизлар билан бирга бўлишдан, комсомол ишлари тўғрисида, улуғ мамлакатимиз ишлари ҳақида суҳбатлашишдан ғоят хурсандмиз.

Сизларни катта воқеа билан қутлайман, сизлар орқали пойтахт, Москва области комсомоллари ва ёшларини қутлайман. Мамлакат ёшларини, барча совет кишиларини қутлайман, чунки комсомол шундай ташкилотки, мамлакатимиз ҳар бир авлодининг энг яхши йиллари у билан боғлангандир.

Сиёсий ишларнинг дастлабки тажрибаси ҳам, дастлабки муҳим ҳаётий қадамлар ҳам, дастлабки қувончлар ва дилгирликлар ҳам у билан, коммунистик ёшлар союзи билан боғлангандир. Комсомол—социализм мамлакати ёшлари учун тенги йўқ ташкилот, сиёсий мактабдир. Комсомол босиб ўтган барча қийинчиликлар ва муаммолар, барча синовларга қарамай, у ҳамиша мамлакат билан бирга бўлди, революция идеалларига содиқ бўлиб қолди. Ёшлар союзи жаҳондаги умуминсоний тараққиётга жуда катта ҳисса қўшиб, мамлакатимиз ҳозирги кундагидек бўлиши учун кўп иш қилди. Шунинг учун ҳам бугунги кунда яшаб турган бизлардан талаб қилинаётганидек ишлайлик, комсомоллар барча авлодларининг меҳнати ва курашига чуқур ҳурмат-эҳтиром бажо келтирайлик.

Мен бу ерда қисқача учрашувлар ўтказдим ва комсомол, партия ветеранлари билан суҳбатлашдим ҳамда улар залда фахрли ўринни эгаллаб турганликларини кўриб турибман. Келинглар, уларни ва улар орқали комсомолларимиз барча авлодларини ўрнимиздан туриб қутлаймиз!

Ёшлар комсомолга ҳамиша амал курсисини эгаллаш учун (гарчи кейинги йилларда шундай бўлган бўлса-да), аъзо бўлиб кирган эмаслар. Комсомолга ҳар ҳолда ўзларининг революцияга дахлдорлигини ҳис этиш ва унинг учун нимадир қилиш мақсадида аъзо бўлганлар.

Комсомол мамлакат тақдирига шерик бўлди. Бизнинг ана шу тақдиримиз улуғвор ва биз у билан фахрлана оламиз. Мамлакатимиз, халқимиз тарихида кўп воқеалар содир бўлдики, улар бизни хавотирлантирибгина қолмай, айни вақтда ташвишлантиради ҳам. Мамлакатимиз тарихидаги фожиали саҳифалар бизни ташвишлантиради ҳам. Биз шахсга сиғиниш йилларида рўй берган фожиалардан бутун жамият билан биргаликда ғоят қайғурамиз ва ундан хулосалар чиқарамиз. Мана шу барча нарсалар ҳақида гапирар эканман, биз бутун мамлакатни, одамларимиз барча авлодларини, уларнинг барча ишларини — биз амалга ошира олган, бошимиздан кечирган, бардош берган, синовдан ўтказган барча нарсаларни кўриб турибмиз ва сизлар менинг бу фикримга қўшиласизлар, деб ўйлайман. Бу эса турмушда бизга катта сабоқ бўлади, бугунги ишларимиз учун, революцион қайта қуриш учун омил бағишлайди.

Биз, комсомолнинг XX съездида айтилганидек, ниғоҳимизни четга олмай, орқага назар ташлаймиз, чунки бутун 70 йил гарчи бу кураш халқимиз, партия, комсомол олиб борган бу кураш мен юқорида айтиб ўтганимдек, фожиали воқеалар билан янада мушкуллашган бўлсада, революция ғоялари учун кураш билан йўғрилди.

Бугунги кунда, тарих ҳақида фикр юритаётган пайтимизда — бу эса тарихга яна бир бор назар ташлаш мумкин бўлган қулай фурсатдир — биз нималар содир бўлганлигини тушуниб етиш, совет кишиларининг барча авлодлари қандай яшаганлигини, улар қандай меҳнат қилганини, нимага ишонганини англаб олиш учун шундай қиламиз. Совет кишилари эришган ютуқлар ва жасоратга баҳо бериш, уларнинг мардлиги, сабот-матонати ва берган қурбонларини тушуниб етиш ҳамда уларни зарур даражада қадрлаш учун шундай қиламиз, ўйлайманки, бу тарихга, бизнинг тарихимизга бирданбир тўғри, ҳаққоний, ҳалол ёндашувдир ва бундай ёндашув келгусида бизга куч бағишлайди, революция идеалларига ва биз бугунги кунда ана шу революцияни давом эттириб, амалга оширилаётган ишларимизга ишончни мустаҳкамлайди.

Мен ёшларнинг мана шу ажойиб саройида бўлиб ўтган суҳбатлар мазмунидан ғоят тўлқинландим ва қувондим. Мен аввало ёшлар қайта қуришни қабул қилганликлари учун қувондим.

Азиз дўстлар! Мен бир вақтлар мамлакат ёшлари ҳузурида айтган фикримни такрорлашни истардим. Мен юбилей кунида сизларга нимадир қувончли нарсани айтиш учун шундай қилаётганим йўқ. Шундай қилинса, мен масалага жуда оддий ёндашган бўлур эдим. Сизларга шуни айтмоқчиманки, қайта қуришни ёшлар қабул қилган тақдирдагина, у ғалаба қилади ва ўзининг мақсадларига эришади. Мен бугун бу ерда эшитган фикрлар, ёшларнинг мададини сезиб турганлигим мени қувонтирди.

Бугунги кунда ва айниқса, келгусида қайта қуришнинг муваффақияти ёшлар қўшадиган ҳиссага ҳал қилувчи даражада боғлиқ бўлади. Қайта қуриш — сизларнинг кўп йилларга мўлжалланган ишингиздир. Сизлар қайта қуришга айни шундай муносабатда бўлаётирсиз. Мен шуни ҳис этдимки, ёшларимиз қайта қуришнинг мамлакат тақдири учун ва ҳар бир кишининг шахсий тақдири учун аҳамиятига шундай муносабатда бўлишмоқда ва уни шундай тушунишмоқда, бу, менингча, қайта қуришнинг мана шу жўн бўлмаган дастлабки уч йили давомида эришган энг асосий ютуғимиздир. Сизларни танлаб олган йўлингиз билан табриклайман ва мен шундай тушундимки, сизлар қайта қуриш йўлини қатъий танлаб олдингиз ва ана шу йўлдан шаҳдам одимлар билан бораверасиз!

Биз 1985 йил апрелидан кейин ўтган мана шу қирқ икки ой ичида ажойиб даврни бошдан кечирдик. Бу давр совет кишиларининг мамлакат тақдири тўғрисидаги, унинг ўтмиши, ҳозирги куни ва келажаги ҳақидаги чуқур фикр-ўйлари билан йўғрилган. Бу қайта қуриш олдимизга қўйган муаммоларни ҳал этиш йўлидаги қизғин ишлар давридир.

Мен партия XXVII съезди ва XIX партия конференциясини апрель ойидан кейин ана шу йўлдаги асосий чўққилар, деб атаган бўлур эдим. Ўйлайманки, биз мамлакатимиз тарихининг ана шу бурилиш босқичида унинг ҳаётидаги ана шу чўққиларга, ана шу воқеаларга қайта назар ташлашимиз керак бўлади.

Ҳозир биз сиёсатимиз шунчаки эзгу-истакларга айланиб қолмаслиги учун (шундай хавф ҳам бор) ҳун сайин амалий масалаларни ҳал этишимиз зарур. Биз съезд ва партия конференцияси қарорларининг бутун аҳамиятини ҳамон узил-кесил англаб етган эмасмиз. Аммо бугунги кундаёқ шу нарса равшанки, биз сизлар билан биргаликда ўз олдимизга ишончли режаларни мақсад қилиб қўйганмиз. Токи, шундай режалар бор экан, демак, аминманки, биз, совет кишилари, мамлакат, партия, комсомол, ёшлар ҳозирги вақтда олдимизда турган муаммолар қанчалик мураккаб бўлмасин, йўлдан адашмаймиз.

Биз ҳозирги кунга баҳо берар эканмиз, жамият оғир, турғунлик давридан чиқаётганини сезиб турибмиз. Турғунлик йилларида экономикагагина эмас, шу билан бирга одамларнинг эътиқодига, уларнинг эълон қилинган мақсадларга эришиш мумкинлигига ишончига катта зарар етган эди. Шуни рўй-рост айтаманки, партияга, социализмга нисбатан ишончга катта зарар етган эди. Бундай шубҳалар ёшлар онгига чуқур кириб борди ва мамлакат ёшлар ҳаракатида ўзига хос тарзда акс этди. Бу жараён шунчалик чуқур сингиб бордики, ёшлиги 60-70-йилларга тўғри келган кишилар тўғрисида баъзан «йўқотилган авлод» сифатида гапиришадиган бўлиб қолдилар. Дангал айтаманки, мен 60-70-йиллар ёшларига нисбатангина эмас, умуман бундай хулосалар тарафдори эмасман. Ҳа, социалистик принципларимиз жамиятимизнинг ўзи **авторитар-бюрократик** муносабатлар, турғунлик ҳолатлари таъсирида жиддий равишда бузилди. Сўз билан иш бирлиги бўлмади. Ана шу ҳолатларнинг барча салбий аҳамиятига қарамай, улар одамларга, жамиятимизга путур етказувчи даражада таъсир қилмади ҳамда социалистик идеология ва социалистик турмуш тарзи негизларини ўзгартирмади.

Миллион-миллион совет кишилари барча чалкашликлар ва тўсқинлик қилувчи омилларга қарамай, социализм манфаатлари йўлида фидокорона меҳнат қилдилар. Агар шундай бўлмаганида, ўртоқлар, қайта қуриш сиёсати, социалистик жамиятни янгилаш йўлини бутун халқ бунчалик қизғин қўллаб-қувватлаб кутиб олишини кутиш қийин бўлур эди. Демак, одамларимиз, барча авлодларимиз онгида социалистик ғоя барҳаётдир, Октябрга садоқат, социализмга ишонч, танлаган йўлимизга ишонч сақланиб қолгандир.

Демак, биз, ўртоқлар, энг асосий нарсани сақлаб қолдик ва шунинг учун ҳам қайта қуриш вазифалари қанчалик қийин ва мураккаб бўлмасин, уларни ҳал этамиз.

Апрель ойида биз ишни нимадан бошлаган эдик? Биз партияга, бутун жамиятга энг қийин ва рўй-рост саволларни беришга ҳамда бу саволларга бутун тажрибамизни танқидий таҳлил этиш асосида ҳалоллик билан рўй-рост жавоб бериш учун ҳаракат қилишга қарор берган эдик. Биз ўзимиз яшаб турган хонадонда нималар бўлаётганини тушуниб етдик. Бу эса бизларни қайта қуриш заруратига олиб келди. Бизни қуршаб олган дунёда нималар содир бўлаётганини тушуниб етдик. Бу эса бизни ташқи сиёсатда янгича фикрлашга олиб келди. Биз назарий хулосалардан қайта қуриш сиёсатини шакллантиришга ўтдик. Эндиликда биз қайта қуриш назариясига ва сиёсатига эгамиз, энг муҳими, асосан нима қилишимиз кераклигини биламиз. Бу эса жуда муҳимдир, азиз ўртоқлар.

Сиёсатда йўл қўйилган хатолар энг оғир оқибатларга олиб келади. Шунинг учун ҳам биз фақат ўтмиш тажрибасига асосланган реал сиёсатни таклиф этибгина қолмай, шу билан бирга истиқболли мақсадлар ва вазифаларни ўртага қўядиган реал сиёсатни, барча совет кишилари қалбига яқин ва тушунарли сиёсатни таклиф этиш устида кўп ва сабр-тоқат билан иш олиб бордик. Биз шундай сиёсатга эгамиз! Бу бизнинг дастлабки ва асосий ғалабамиздир.

Ҳозир биз қайта қуришнинг умуман жамият учун, ҳар бир коллектив учун, ҳар бир партия, комсомол ташкилоти учун, ҳар бир киши учун ғоят мураккаб босқичига қадам қўйдик.

Тўғри, ҳали мунозаралар бўлади. Бу социалистик жамиятимизнинг ажралмас қисми бўлиб қолиши керак. Ҳа, биз ошкоралик ва демократия жараёнларини авж олдирамиз, барча муаммоларни муҳокама қиламиз, ўзимизни хатолардан ҳоли этиш учун соғлом танқидни рағбатлантирамиз. Буларнинг ҳаммаси бўлади. Чунки жамиятимиз шундай яшаши керак. Фақат ошкоралик, демократизм шароитидагина одам ўз имкониятларини рўёбга чиқара олади. Фақат шундай жамиятдагина одам ўзини яхши ҳис эта олади. Муносиб мақсадларга, ўз истеъдоди маҳоратини рўёбга чиқариш имкониятига эга бўлган одам, — кучли одамдир, у энг қийин муаммоларни ҳал этишга қодирдир.

Шунга қарамай, ҳозирги даврнинг шундай бир хусусияти борки, мен ана шу хусусиятга эътиборни қаратишни истардим ва сизлар билан бўлиб ўтган суҳбатларда бу ҳақда фикр билдирилганлиги яхшидир. Муаммоларни митинглар билангина, энг илғор, энг халқчил, одамлар манфаатини кўзловчи сиёсат билангина ҳал этиб бўлмайди. Сиёсат, митинглар, баҳолар, шиорлар, танқиддан кейин бу сиёсатни олға томон ҳаракатлантирадиган, жамиятнинг бутун имкониятини ишга соладиган ҳаракатлар зарур.

Демак, ҳаракатлар даври, амалий ишлар даври келди. Биз кўпгина ғоят муҳим комсомол ташаббусларини ўрганиб чиқдик. Бу — комсомол ҳозирдаёқ бошлаган ишларнинг энг яхши далилидир. Дўстлар, сизларни мана шу муваффақият билан табриклайман! Жамиятимиз турмушининг барча йўналишларида улкан, хилма-хил йўлдан, ижтимоий, ишлаб чиқариш, маданий, сиёсий ҳаракатлар йўлидан бориш лозим. Бу йўлда сизларга муваффақият тилайман!

Бироз мунозаралар ҳам бўлди. Эҳтимол, комсомоллар, айниқса, қисқа учрашувлар чоғида ҳамма таклифларни муҳокамага қўйишни истамагандирлар ёки бизни, комсомол бошқа авлодлари вакилларини аягандирлар. Шунга қарамай, ҳатто ана шу қисқа учрашувлар чоғида ҳам мунозаралар бўлди. Мунозаралардан бирида қайта қуриш барибир суст бораётганлиги тўғрисида фикр билдирилди. Мен шундай деб ўйлайман: биз, энг аввало, шу нарсада якдил фикрдамизки, ҳаммамиз қайта қуриш тезроқ амалга оширилишини истаймиз. Менингча, бу фикрга ҳаммамиз қўшиламиз. Мен бунга ким қарши эканлигини билмайман. Бугунги кунда ўзи муносиб бўлмаган имтиёзлардан, мансаб мавқеидан фойдаланаётган ва кечаги турмуш манзур бўлган кишиларгина бунга қаршидир. Эҳтимол, бу кишилар қайта қуриш тезроқ боришини истамас. Бунинг устига уларнинг айримлари умуман қайта қуришни қабул қилишмаса керак. Биз буни ҳам сезишимиз ва билишимиз керак. Жамиятимизда шундай кишилар бор.

Аммо совет кишиларининг, барча авлод вакилларининг мутлақ кўпчилиги қайта қуриш тезроқ амалга оширилишини ва тезроқ ижобий самаралар беришини истайди.

Мен юқорида сизларга бир нарса ҳақида гапириб ўтган эдим ва бу ҳақда яна бир бор айтишни истайман: ёшлар ҳам, сизларни ишонтиришга журъат қилиб айтаманки, кекса авлод вакиллари ҳам тўпланиб қолган муаммоларни бирданига ҳал этишни ва катта қадам ташлаб олға боришни, бемалол нафас олишни жуда истайдилар. Бироқ турмуш бир мунча мураккаброқдир ва муаммоларни осонгина ҳал этиб бўлмайди. Бу ҳақда сизларга айтиб ўтиш керак ва ўйлайманки, сизлар буни тушунасизлар.

Давримиз революцион даврдир. Чуқур ўзгаришлар бошланди. Эскилик билан янгилик курашмоқда. Эскилик тарафдорлари ҳам, янгилик тарафдорлари ҳам бор. Қайта қуришнинг ошкора муҳолифлари унча кўп эмас. Қолган барча кишилар учун бу бутун турмуш ҳақида, ўз турмуши ва мамлакат турмуши ҳақида қайта фикрлаш, янгича ёндашувларни, янгича ечимларни излаш ёки давр синовидан ўтган ва бугунги кунда ҳам бизга зарур бўлган қадриятларни тиклашдек мураккаб даврдир.

Мана шунинг учун ҳам туб иқтисодий ислоҳот қийинчилик билан амалга оширилмоқда. Мана шунинг учун ҳам демократиялаш, социалистик демократия имкониятини авж олдириш жараёни осонликча кечмаяпти.

Партиянинг ҳам, комсомолнинг ҳам, Советларнинг ҳам фаолиятига назар ташланг: бу борадаги ишлар қанчалик қийинчилик билан бормоқда, аммо бу иш давом этмоқда, партия ички турмушини, комсомол, Советлар ички турмушини қайта қуриш жараёни бормоқда. Бу ғоят жиддий ишлардир ва улар бутун мамлакатга тааллуқлидир. Чунки буларнинг ҳаммаси кўп йиллик тажрибага, биз кўп йиллар давомида кўникиб қолган — сизлар камроқ, бизлар эса кўпроқ кўникиб қолган нарсаларга қайта баҳо бериш билан боғлиқдир. Шунинг учун ҳам сизлар ўзингизни қайта қуришингиз осонроқ ва биз сизларга ишонамиз.

Ҳозирча биз ҳамма нарсанинг ҳам уддасидан чиқолмаяпмиз. Кўп нарса одамларни ранжитмоқда. Озиқ-овқат маҳсулотлари ва товарлар билан таъминлашда реал даражада сезиларли яхшиланиш бўлмади. Хўжалик ҳисобига, хўжалик юритишнинг янги методларига ўтиш билан, янги технологияларни ўзлаштириш билан ва энг муҳими ўрнашиб қолган эскича фикрлашга барҳам бериш билан боғлиқ қийинчиликлар бунга қўшилмоқда.

Нима ҳам дердик, бир қанча муаммоларнинг кескинлашиши ва ўтиш давридаги кайфиятларнинг хилмахиллиги — табиий ва маълум даражада муқаррар ҳолатдир. Буларнинг ҳаммасига бардош бериш, оғишмай ва бошланган ишни албатта охиригача етказиш керак.

Консерватизмга, бизга тўсқинлик қилаётган ва орқага судраётган барча нарсаларга қарши курашни кучайтириш зарур. Бу энг муҳимидир. Бошқа нарсани ҳам назарда тутиш керак. Туб ўзгаришлар даврида беқарорликка, баъзида эса экстремизмга дуч келинади. Шундай кишилар топиладики, улар кўпчиликнинг қонуний истаги — вазифани тезроқ ҳал этиш истагидан фойдаланиб, ташқаридан қараганда туб қатъий, бироқ моҳияти жиҳатидан хато даъватларни ўртага қўймоқдалар. Ўзининг ғайрат-шижоати, барча революцион ғояларни тез қабул қилиши билан ажралиб турадиган ёшлар ҳақиқатдан ҳам революцион сиёсат нима-ю, унга нисбатан реал турмушдан ажралган ҳолда юзага келадиган, амалда чуқур ўзгаришлар қилишга қодир бўлмаган дабдабали, сафсатабозликка асосланган сохта революцион ўхшатма нима эканлигини билиб олишлари керак.

Қайта қуриш жараёнлари жадал суръатда бориши, янада кенг кўламда авж олдирилиши учун нима қилиш керак? Ошкоралик ва демократияга, экономикани қайта қуриш, хўжалик ҳисоби, ижара принципларида хўжалик юритишнинг янги методларини ўзлаштириш учун кенг имкониятлар яратиб берадиган корхона тўғрисидаги қонунга, кооперация тўғрисидаги қонунга, иқтисодий турмушимизни демократиялаштирган барча нарсаларга таяниб, мамлакатимиз сиёсий жараёнида, Советларни, бошқарув органларини қайта қуришда рўй бераётган жараёнларга таяниб, қайта қуриш туфайли юзага келган барча нарсалардан фойдаланиб, ҳар бир меҳнат коллективида, ҳар бир шаҳар, ҳар бир қишлоқда конкрет ишлар билан шуғулланишимиз, ҳар биримиз аниқ позицияни эгаллашимиз лозим. Буйруқбозлик бунда ёрдам бермайди. Янги кўрсатмалар, даъватлар, шиорлар одамларнинг социал активлиги ўсиши билан боғлиқ бўлмаса, улар шундайлигича қолиб кетади.

Лекин ҳали ҳамма нарса ҳал этилган деб бўлмайди. Эҳтимол биз ҳатто ҳал этган нарсамизни қайта ўзгартиришимизга тўғри келар. Аммо биз меҳнат коллективларида иқтисодий турмушимизни, шаҳар ва қишлоқларда, комсомол, партия ташкилотларида, ҳамма жойда ижтимоий турмушимизни дадиллик билан ва тубдан ўзгартириш учун бугунги кундаёқ кўп нарсаларга эгамиз.

Мен юқорида эслатиб ўтган бир ўхшатиш ўзимга жуда маъқулдир. Биз қайта қуриш буғи фақат гудок чалишга етган локомотив ҳолатида бўлиб қолмаслиги учун ҳамма нарсани қилишимиз керак. Биз ҳозирдаёқ сигнал бердик, гудок янгради, олға томон силжиш қанчалик қийин ва мураккаб бўлмасин, ҳаракат суръат олиши керак.

Қайта қуриш йўлида тўсиқлар бор. Ҳа, бу тўғри. Аммо олға томон ҳаракат қилиш учун фойдаланиш зарур бўлган омиллар ва механизмлар ҳозирдаёқ вужудга келтирилган. Бу — демократия, ошкоралик, иқтисодий ислоҳот, сиёсий ислоҳот, жамоат контролидир.

Локомотивимиз ўз ҳаракатини жадаллаштирмоқда. Экономикада чуқур ўзгаришлар, кейинчалик кўп йиллар давомида экономикага таъсир қиладиган ғоят муҳим структуравий силжишлар рўй бермоқда.

Биз энг аввало экономикамизни одамларнинг ҳаётий муаммоларини ҳал этишга муттасил қаратмоқдамиз. Шунинг учун биз барча қийинчиликларга қарамай, соғлиқни сақлаш, халқ таълими, илм-фанга оид янги улкан программаларни маблағ билан таъминлаш, уй-жой қуриш суръатларини ошириш учун маблағ топдик. Шунинг учун ҳам аграр секторни ривожлантиришга, унга зарур жўшқинлик бағишлашга жуда катта куч-ғайрат сарфлаяпмиз. Шу йилдан бошлаб товарлар ишлаб чиқаришни ва хизмат кўрсатишни кўпайтириш программаси ўзининг дастлабки натижаларини бера бошлади. Кўп йиллар давомида биринчи марта планлар бажарилиб, уларнинг ўсиши 20 миллиард сўмдан ортди.

Туб ўзгаришлар қилишга ҳали анча бор, бироқ ишлар тўғри йўлдан олиб борилмоқда. Қайта қуриш барибир амалга оширилади, деганимизда нимани мақсад қилиб қўйганмиз, нимага асосланамиз ва ўз ишончимизда нимага таянамиз.

Бу катта ва муҳим масаладир. Ленин ишлаб чиққан социалистик принципларнинг жиддий бузилиши натижасида одамнинг экономика соҳасига қайтиш жараёни, сиёсий жараён, яъни одамнинг ўз мулкидан, ишлаб чиқариш воситаларидан, сиёсий ва маданий жараёндан бегоналашувига барҳам бериш муаммоси — буларнинг ҳаммаси қандайдир босқичда тўхтаб қолди. Буйруқбозлик методлари, маъмуриятчилик устунлик қила бошлади, бюрократик аппарат кенг ҳуқуқларга эга бўлди ва бу нарса ривожланиш суръатларигагина эмас, айни вақтда жамиятимиз қиёфасига ҳам салбий таъсир қилди.

Шунинг учун ҳам биз демократия ва ошкоралик орқали, иқтисодий ислоҳот орқали, сиёсий ислоҳот орқали одамларни ҳаракат қилувчи асосий шахс сифатида мана шу барча соҳаларга қайтаришимиз даркор. Қайта қуришнинг моҳияти ана шундадир!

Ахир Сталиннинг вафотидан кейин ленинча принципларни қайта тиклашга бир неча бор уриниб кўрилди. Аммо мана шу барча уринишлар — ҳатто улар жиддий ўзгаришларга олиб келган бўлса-да, — барибир мағлубиятга учради. Мана шу барча жараёнларга энг аввало халқ чинакамига қўшилмагани учун шундай бўлди.

Мана шунинг учун ҳам, ўртоқлар, биз Лениннинг социализм — «омманинг жонли ижоди» деган энг муҳим қоидасини эсга олишимиз керак бўлди.

Мана шунинг учун ҳам, агар сиз барча қарорларимизга назар ташлайдиган бўлсангиз, уларнинг асосий моҳияти — жамиятни демократиялаш, бутун турмушни демократиялаш йўли билан тузумимиз имкониятларини очиб беришдан иборат эканлигини сезасиз. Шунинг учун ҳам биз кўпроқ демократия — кўпроқ социализм бўлсин, деймиз. Бу сўз ўйини эмас, бу бизнинг бугунги кунда рўёбга чиқараётган сиёсий режамиздир.

Мана шунинг учун ҳам одамлар ишлаб чиқариш муносабатларини ўзгартираётган иқтисодий ислоҳотдан кейин хўжалик ҳисоби орқали, ижара муносабатлари орқали, кооперация орқали ўз мулкига яқинлашмоқда, уни бошқармоқда, унга эгалик қилмоқда. Ўз имкониятини, ўз истеъдодини рўёбга чиқармоқда. Биз сиёсий ислоҳот орқали одамларни сиёсий жараёнга қайтарамиз.

Очиғини айтганда, бажариш учун жуда қийин бўлса ҳам, аммо мамлакат учун жуда зарур бўлган мана шу жамики улкан режаларимизнинг иккинчи жиҳати эса қуйидагилардан иборат: биз экономикани ва сиёсий жараённи ислоҳ қилиш билан бирга фан ва техникани ривожлантириш тўғрисида ўйлашимиз керак, албатта. Янги технологиялар бўлмаса, барча муаммоларни хўжалик юритишнинг янги усуллари билангина ҳал этиб бўлмайди, Ҳа, дастлабки йилларда биз саноатда ҳам, аграр секторда ҳам, савдо соҳасида ҳам иқтисодий муносабатларни қайта қуриш асосида наф оламиз. Бироқ юқори меҳнат унумдорлигига чиқиб олиш учун биз фан-техника тараққиёти соҳасида жиддий равишда олға силжишимиз керак.

Гарчи қийин бўлса ҳам, биз ўртага қўйилган вазифаларни шу йўлдан бориб ҳал қилишимизга аминмиз. Турғунлик йиллари жамиятимизда кўпгина салбий оқибатларни қолдирди. Текисчилик ҳам, тайёрга-айёрлик ҳам, социал лоқайдлик ҳам шулар жумласига киради — буларнинг ҳаммасини бартараф қилиш керак. Биз мамлакатда авж олдириб юборган жараёнлар асосида мана шу оқибатлар бартараф этиб борилмоқда.

Мана шу жуда катта ишда биз комсомолнинг равшан, аниқ, қатъий позицияда туришига муҳтожмиз. Биз комсомолни қай қиёфада кўришни хоҳлаймиз? Бугун мен ўртоқ Мироненко билан қилган суҳбатни кўздан кечириб, комсомол қандай бўлиши керак, мамлакат ёшлар ҳаракати қандай бўлиши лозим, деган мавзудаги мунозара ҳали ниҳоясига етмаганини тушундим. Назаримда бир нарса равшан: 70 йилнинг ҳаммаси мобайнида бўлганидек, қайта қуришнинг дастлабки йиллари ҳам бизга ёшларнинг комсомол каби сиёсий ташкилоти кераклигини кўрсатиб турибди.

Кейинги йилларда баъзи кишиларда бу хусусда янглишишлар пайдо бўлди. Менимча комсомол ҳамма нарсани икир-чикиригача қамраб олишдан иборат амалга ошириб бўлмайдиган вазифани ўз олдига қўйган. Ҳам иқтисодий, ҳам хўжалик муаммолари, ҳам бошқа муаммолар комсомолга бефарқ эмаслиги равшан, чунки бу муаммолар ёшларга бирон-бир тарзда тааллуқлидир.

Аммо, ҳар ҳолда Коммунистик Ёшлар Союзи, аввало партиянинг программасини қабул этадиган, у билан бирга сиёсий вазифаларни ҳал қилишга, ёш авлодни келгусида жамият учун, революцион сиёсатни давом эттириш учун масъулият юкини ўз зиммасига оладиган қилиб тайёрлашга интилаётган ёш коммунистларнинг ташкилотидир. Такрор айтаманки, мана шундай ташкилот бизга керак. Ўйлайманки, башарти ҳозир мана шундай ташкилот бўлмаганида, биз, коммунистлар шундай ташкилотни тузиш учун ҳамма ишни қилур эдик. Дунёдаги бирон бир сиёсий партия ўз келажаги ҳақида ғамхўрлик қилмай яшай олмайди, айниқса коммунистлар, новаторлар партиясининг, келажак партиясининг аъзолари бу ҳақда ўйлашлари керак. Зотан биз ёшлар учун сиёсий ташкилот бўлмиш комсомолнинг бутун ҳаёти ва фаолиятини ленинча принциплар асосида тиклаш ва янгилашни табриклаймиз!

Биринчиси ва энг муҳими мана шундан иборат. Иккинчиси шуки, биз комсомолнинг мустақиллиги тарафдоримиз. У ўз структурасида ҳам, иш усулларида ҳам партиядан нусха кўчирмасин.

Учинчиси. Биз — комсомолнинг давлат ва жамоат турмуши барча жараёнларида, халқ хўжалигини, бутун мамлакатни идора қилишда реал иштирок этиши тарафдоримиз. Демак, ёшлар учун ҳокимиятнинг барча органларига кенг йўл очиб қўйилиши керак. Бу органларнинг ҳаммасида комсомолнинг вакиллари чинакам равишда қатнашишлари, социалистик давлатни идора қилиш усулларини ўрганиш сабоғини олишлари лозим.

Биз — давлатда ёш авлодга нисбатан актив сиёсат ишлаб чиқилиши ва амалга оширилишининг тарафдоримиз. Биз мана шу ғоялар ва ёндашувлар ёшлар тўғрисидаги қонунда мужассамлаштирилишига умид қиламиз. Ҳозир бу қонуннинг лойиҳаси сизларнинг жуда актив иштирокингизда тайёрланмоқда.

Экономикадаги комсомол ташкилотларигина эмас, олий мактаблардаги комсомол ташкилотлари ҳам, мактаб комсомоли ҳам ҳаваскорлик, ўзини-ўзи бошқариш принциплари асосида ишлашини, таъбир жоиз бўлса, ҳокимиятни ўз қўлига олишини табриклаган бўлур эдик.

Олий мактаб комсомоли ўзи учун янгиликларни очиб бўлди. Унинг мана шу фаоллиги ва мустақиллигини табриклайман. Ўртоқлар, олий мактаб комсомолининг кучли бўлишидан жуда манфаатдормиз, чунки унинг сафидаги йигит-қизлар мамлакатнинг бўлажак зиёлиларидир.

Биз мактаб комсомолининг ҳаваскор бўлибгина қолмай, мустақил ҳам бўлиши тарафдоримиз. Биз Артекдаги машҳур слётдан кейин пионерлар ҳам мустақилроқ бўлиб қолишлари тарафдоримиз. Биз бу ташкилотларнинг ҳаммасига раҳнамо бўлиб эзгу иш қилиш билангина чекланмаймиз. Йўқ! Ҳуқуқлар ҳамиша масъулият билан ёнма-ён боради.

Илгари экономикамизда кўпроқ ҳуқуқ берилишини сўраган эдилар — ҳуқуқларни бериб қўйдик. Энди кўп кишилар шу ҳуқуқлардан воз кечмоқчи эканликларини кўриб турибмиз. Нега? Чунки бу масъулият демакдир.

Аввало хўжалик ҳисобини олайлик. Қандай ишласангиз, корхонадаги даромадлар, фондларнинг аҳволи ҳам шунга яраша бўлади. Илгари иш юришмаган пайтда қоғоз ёзиб юқорига юбориш ва биз масалани қўйдик, лекин ҳал этиб беришмади, деб айтиш мумкин эди. Энди бериб қўйилган ҳуқуқларга таяниб, ўзингиз ҳал қилишингиз лозим. Давлат буюртмаси керак эмас, деб илтимос қилган эдилар. Бу хусусда қандай мунозара бўлганига эътибор берган бўлсангиз керак. Биз 1989 йилги планни тузишга киришгунимизга қадар бутун бу йил давомида шундай бўлди. Энди эса давлат буюртмасини кўпайтиришни илтимос қила бошладилар. Маълум бўлишича, давлат буюртмаси бўлмаган тақдирда бевосита алоқалар боғлаш керак экан. Яхшиси, Госснабдан илтимос қилинса, у маҳсулот етказиб беришини таъминлай олади. Бу осонроқ. Кўрдингизми, ҳаммаси нақадар чигаллик билан ривожланади. Бу — жуда мураккаб жараён.

Комсомолда ҳам мустақиллик, ҳаваскорлик, ўзини-ўзи бошқариш негизларини ўзлаштириш иши мана шундай қийинчилик билан боради. Бироқ ўйлайманки, комсомол бу муаммоларни коммунистлар билан ҳам, олий ўқув юртларининг, мактабларнинг раҳбарлари билан ҳам ҳамкорлик ва комсомолнинг мустақиллик принциплари асосида муҳокама қилишга умид боғлай олади.

Комсомоллар сиёсатга зўр қизиқиш билан қараётганликларини қўллаб-қувватлайман ва юксак баҳолайман. Ёшлар биз яшаб турган жамиятни билиб олишни хоҳлайдилар. Ҳозир социализм ҳақида мунозара бўлмоқда. У ўз асоси жиҳатидан соғлом мунозарадир. Бу — жуда муҳим, ўртоқлар. Бир неча йил муқаддам биз мазкур муаммоларга ва тегишли фанларга қизиқиш аста-секин пасайиб борганлигининг гувоҳи бўлган эдик.

Ҳозир сизлар ижтимоий фанлар бўйича ҳамма дарсликларга эга бўлмасангиз ҳам майли. Улар яқинда пайдо бўлади. Улар, эҳтимол, мукаммал бўлмас, чунки ҳамма нарсани идрок этиб олиш учун, жамиятшуносликнинг ҳамма йўналишлари бўйича илмий маълумотлар олиш учун вақт керак. Бироқ энг асосийси — Ленин мероси ва биз ҳозирги кунда ёшларимизда, айниқса комсомолларда бўлаётган бу меросга ўша чинакам, табиий қизиқиш сизнинг ихтиёрингиздадир. Сиз бундан ҳозирги кўпгина энг муҳим саволларга жавоб топасиз. Барча саволларга жавоб олиш қийин, албатта. Бу ўринли эмас. Ленин методини, ленинча диалектикани, ижтимоий жараёнлар таҳлилига ленинча ёндашувларни ўрганиш керак. Мана шу санъатни эгаллаш лозим.

Ҳозирги кунда ёшлар сиёсий фаол кучга айланаётгани ғоят диққатга сазовордир. Биз ёшларнинг бу активлигини табриклаймиз. Биз ундан манфаатдормиз. Мен буни партия номидан ҳам айтяпман ва аминманки, бундан бизнинг бутун жамиятимиз манфаатдордир!

Қийинчиликлар сизни чўчитмасин, уларга бўш келманг, янгиликлардан довдираб қолмангиз. Бу ҳар доим одатдан ташқари вазиятни вужудга келтиради. Баъзан биз янги шароитларда ҳаракат қилишга тайёр бўлмаймиз. Бироқ, бу вақтинчалик ҳолатгина холос. Ўз фаолиятингизда, хатти-ҳаракатларингизда актив, доно бўлганингиздагина барча масалаларни ҳал қила оласиз.

Шуни айтишим керакки, биз, катталар ҳам ана шундай ҳолатдамиз. Турмуш олдимизга шундай вазифалар қўйдики, биз барчамиз: партияда, комсомолда, жамиятда ҳар биримиз ўзимизни тубдан қайта қуришимиз керак.

Сизлар билан шуни ўртоқлашмоқчиман, энг муҳим сиёсий масалалар муҳокама қилинадиган Сиёсий бюрода, бу масалалар қандайдир концепция, қандайдир сиёсий қарор шаклига киришидан аввал чуқур мунозаралар боради, қарашлар таққосланади. Баъзан биз айрим проблемаларни узоқ давр мобайнида муҳокама қиламиз. Баъзиларини яна бир бор ўйлаб чиқиб, мазкур проблемаларга қайтиш учун кейинга қолдирамиз. Бу бизни ажаблантирмайди, бу нормал ҳолдир. Олдимизда янги муаммолар жуда кўп. Сизларни ҳам бу муаммоларнинг янгилиги саросимага солмасин ва чўчитмасин, улар олдида эсанкираб қолманг. Биз сизлар билан бирга ўтмишни, ҳозирги кунни тушуниш ва истиқболни илмий асосда олдиндан кўра билиш негизида янада илҳомланиб, ўз ролимизни, ўз методларимизни белгилаймиз.

Агар ишларимиз, меҳнатимиз бугунги кунда нимага таянади дейиладиган бўлса, улар методларга таянади. Аслини олганда, эски методлар кризиси, уларни қайтадан баҳолаш содир бўлмоқда. Ўтмишда ҳаммаси ҳам ёмон бўлган эмас, албатта: неча ўн йилликлар мобайнида мусаффолашиб борган тажриба хизмат қилмоқда ва хизмат қилаверади. Буйруқбозлик методлари билан, маъмуриятчилик билан, турғунлик йилларида вужудга келган нарсалар билан боғлиқ бўлган тажрибаларнинг кўпи қайтадан идрок қилиниб, улоқтириб ташланиши керак. Биз ҳам ташкилотчилик, ҳам сиёсий ишнинг янги методларини қанчалик тез эгаллаб олсак ва инсоний мулоқот янги формаларини ўзлаштириб олсак, қайта қуришимиз шунчалик тез боради, унинг муваффақияти шунчалик кўп гарантиялан-ган бўлади.

Қадрли дўстлар! Сизни комсомол 70 йиллиги билан яна бир бор табриклайман. Шуни назарда тутишингиз керакки, коммунистлар партияси, ўз буюк революцион қайта қуриш мақсадларини таъминлаш ва унга эришиш борасидаги ўз ишида комсомолга, ёшларга жуда катта умид боғлайди. Қайта қуриш Октябрь ишининг, Ленин ишининг бевосита давомидир!

(М. С. Горбачев нутқи қарсаклар билан бўлиниб турди).

* * *

(Давоми тўртинчи бетда).

ҚАЙТА ҚУРИШ ВА ЁШЛАР: ҲАРАКАТЛАР ДАВРИ

(Давоми. Боши биринчи, иккинчи ва учинчи бетларда).

М. С. Горбачев нутқидан сўнг учрашув янги йўналиш касб этди: комсомоллар Михаил Сергеевичга саволлар ёзиб, узатиб турдилар, залда ўрнатилган микрофон олдига келиб, ўз фикрларини айтдилар, янги саволларни ўртага қўйдилар. М. С. Горбачев уларга жавоб қайтариб турди.

Н. Полевский. Первомайск пионер ва ўқувчилар уйи ҳузуридаги итўргатувчилар клубининг штатсиз бошлиғи. Михаил Сергеевич, самимий суҳбат учун катта раҳмат. Ростини айтсам бу ерга кела туриб мен яна дабдабабозлик бўлади деб ўйлаган эдим. Бу нарса содир бўлмаганидан бахтиёрман. Ўсиб келаётган авлодни тарбиялаш—комсомолнинг бош вазифасидир. Ҳозир у бу ишни етарлича уддаламаяпти. Буни истамаганлиги учун эмас, унга халақит бераётганликлари учун ҳам уддалай олмаётгандир. Умуман, қайта қуришга ҳам халақит бераётган ўша носоғлом кучлар халақит бермоқда.

Нега шундай деяпман? Мен ҳарбий ватанпарварлик иши билан шуғуллана бошлаган энг дастлабки бирлашмалардан бири бўлган ҳарбий-ватанпарварлик бирлашмасида жамоатчи инструктор бўлиб ишлайман. Клубимиз ташкил этилганига 25 йил бўлди. Ана шу давр мобайнида биз давлатга қарийб 35 минг сўмлик соф фойда келтирдик. Шундай бўлсада... Мен барча идораларга кириб чиқдим, фақатгина Сизга ва Олий Совет Президиумига мурожаат қилганим йўқ. Тўрт йилдан буён шунга уринаман. Ҳамма жойда мени ҳаммаси яхши бўлади, деб тинчлантиришади. Бироқ кейин иш яна ҳам ёмонлашади. Гап шундаки, биз йигитларни армияга тайёрлаш учун тўрт марта спорт майдончаси қурдик. Ўз пулимизга қурдик. Тўрт марта ҳам уни бузиб ташлашди. Охирги сафар ёшлар ва студентлар фестивали олдидан Первомайск район ижроия комитети раисининг ўринбосари Хапуновнинг кўрсатмасига биноан майдончани бузиб ташлашди. Ҳозир ўша жой бўм-бўш ётибди, мазкур ўртоқ эса ҳеч қандай жавобгарликка тортилмади. Комсомол оммавий ахборот органлари ҳарбий-ватанпарварлик тарбияси муаммоларига кўпроқ эътибор беришларини истардим. Менинг қўлимда коллективимиз ҳақида мақола босилган «Молодой коммунист» журналини ушлаб турибман. Вақт ўтди, аммо, афсуски, бу нашр мазкур масалага бошқа қайтмади. Журнал нимадан чўчиди? Бундан муҳимроғини ҳам айтаман: ДОСААФ — армия, авиация ва флотга кўмаклашувчи кўнгилли жамиятдир. Бироқ унда бирорта ҳам кўнгиллини учратганим йўқ.

В. Андреев. Г. В. Плеханов номидаги Москва халқ хўжалиги институти комсомол комитетининг секретари. Менинг ҳам бир нечта саволим бор. Мен олий мактаб ёшларининг вакилиман. Биз қайта қуришни амалга оширадиган кишиларни ўқитмоқдамиз. Бироқ ёшлар келгусида ўзлари ишлайдиган машина-ускуналарни ҳатто кўрмайдилар ҳам. Москва олий мактабларининг моддий-техника базаси аянчли аҳволда.

Иккинчиси. Сиз ҳозиргина сиёсий масалалар посбонлигида туришимиз керак, дедингиз. Биз посбонликда турибгина қолмай, ҳар қалай бу масалаларда иштирок этишни ва эҳтимол ҳеч бўлмаса, ишни олий органдан бошлашни, у ерда комсомолнинг бўлишини истардик. Мен Сиёсий бюрони назарда тутяпман.

Комсомол-чинакам сиёсий ташкилот ва ҳақиқатан ҳам партиянинг энг яқин ёрдамчиси ҳамда резервидир. Ўйлайманки, у ҳар қалай халқ депутатлари съездида лоақал, кооператорлар билан тенг нормада вакилларига эга бўлиши керак. Бу менинг оғзаки таклифимдир. Кеча телевизорда «Олий Совет депутатлари гапирадилар» деган кўрсатувда телешарҳчи ўтмишни кавлаштиришни тўхтатайлик, эртанги кун тўғрисида ўйлайлик, деган руҳдаги гапни айтди. Биз хусусан, ёшлар, ҳақиқатда ҳам ўтмиш ҳақида ҳамма нарсани биламизми, ҳамма нарсани муфассал ўрганиб олдикми, фақат эртага нима бўлиши тўғрисида ўйлашимиз керакми?

А. Беляев, МДУ студенти. Михаил Сергеевич, мен нотиқнинг гапирган мавзуини давом эттиришни истардим. Шаҳар комсомол комитети Қонун лойиҳасини муҳокама қилиш ишини бошлаб юборди. Бизда ҳам комсомоллардан, ёшлар номидан таклифларнинг бутун бир мажмуаси бор. Афсуски, Михаил Сергеевич Сиз ҳали стендларимизни кўрганингизча йўқ...

М. С. Горбачев, Нега энди? Кўрсатишди.

А. Беляев. Бундай ҳужжатни муҳокама қилиш учун бир ой камлик қилади. Рақамлар ҳақида ҳам: уларни асослаш керак. Бу — эътирозлар эмас, бу менинг шахсий фикрим. Гап халқ депутатлари съездига вакиллар нормалари ҳақида бормоқда.

А. Семенцов, Калининград шаҳар комсомол комитетининг биринчи секретари. Халқ депутатлари съездига комсомол вакиллари хусусида сўзга чиққанларнинг фикрини қувватламоқчиман. Кўпгина ўртоқларимни ташвишлантираётган иккинчи масалага ўтаман. Шаҳримизда комсомолдаги ишдан ташқари ёшларнинг «Импульс» ижодий бирлашмаси ишлаб турибди. Ҳозирги кунда ўз хўжалик фаолиятининг даромади ҳисобига социал муаммоларни ҳал этишни олдига мақсад қилиб қўяётган бундай бирлашмалар Иттифоқ бўйича жуда кўпайиб қолди. Афсуски, улар кооперация тўғрисидаги Қонунга тўла даражада мувофиқ келмаяптилар, чунки кооператорлар ўз олдиларига бошқа мақсадларни қўймоқдалар. Шу йилнинг ўзидагина бирлашма ўсмирлар клублари, компьютер синфлари ва ҳоказоларни яратиш учун 200 минг сўмдан ортиқ пул сарфлаб қўйди. Шундай вазият вужудга келмоқдаки, Министрлар Совети қарори билан оладиган ва биз уни социал муаммоларни ҳал этишга сарфламоқчи бўлган фойдани даромад солиғи сифатида биздан чегириб олмоқдалар. Бунда кооперативлардагидан анча кўп миқдорда солиқ солинмоқда. Шу йилнинг 3 квартали мобайнида бу солиқ 400 минг сўмдан зиёд пулни ташкил этди. Агар бу маблағларни ёшлар кучлари билан социал соҳага, соғлиқни сақлаш, экология муаммоларини ҳал этишга сарфланса, ўшанда биз, сиз айтганингиздек, қайта қуришда реал қатнашган ва ёшлар қўли билан шаҳримизда мазкур жараённи силжитиб юборган бўлар эдик. Эшитишимча, кўнгилли жамиятлар тўғрисидаги масала тайёрланмоқда. Бу Қонун қачон пайдо бўлиши мумкин ва у кўнгилли жамиятларга ўз даромадини, айтайлик, қандайдир территориал вазифаларни ҳал этиш учун қандай тарзда сарфлашга имкон берархин?

М. С. Горбачев. Айрим конкрет саволлар борки, уларга жавоб қайтаришни истардим. Суҳбатларда ва бу ерда ҳам комсомолнинг сиёсат, давлат даражасидаги вакиллари ҳақида, комсомол мамлакатга ҳам, ёшларга ҳам тааллуқли бўлган барча масалалар юзасидан қарорлар қабул қилишда иштирок этиши тўғрисида таклифлар янгради. Гап комсомолнинг КПСС Марказий Комитети даражасидаги вакилини кўзда тутиш ҳақида бормоқда. Ўйлайманки, биз бу масалани партиянинг навбатдаги съездигача ишлаб чиқамиз.

Давлат корхонаси тўғрисидаги Қонунни «тиклаш» борасида чоралар кўрилмоқдами, деган савол берилди. Бу савол мени ташвишга солди. Демак, бу Қонун гўё ўлиб боряпти, деган фикр бор эканда.

Йўқ, аксинча. Қонунни ўзлаштириш ва бу Қонунда кўзда тутилган иш принципларини жорий этиш осон иш эмас экан. Бу Қонунда жуда соғлом, кучли асос бор. Қонунда акс эттирилган принципларга таяна олган кишилар жуда кенг қулоч ёзмоқдалар. Бу эса жамият учун ҳам, меҳнат коллективлари учун ҳам катта фойда келтирмоқда.

Красноярскка сафар олдидан мен бу реал тажрибани умумлаштиришни илтимос қилдим. Сиз ҳам биласиз, 2—3 йил аввал жуда оғир аҳволда бўлган минглаб корхоналар ҳозир тезда кучга кирмоқдалар. Қонунда кўзда тутилган меҳнат принципларига ўтган барча корхоналар ҳар қандай қийинчиликларда ҳам бу принципга ўтмаган корхоналарга нисбатан яхши иқтисодий натижаларга эгадирлар.

Биринчи январдан қолган барча корхоналар хўжалик ҳисоби, ўзини ўзи пул билан таъминлаш принципларига ўтадилар. Шу тариқа, бутун экономика мазкур принципларга ўтказилади. Ўйлайманки, бу Қонунда акс эттирилган принциплар қанчалик тез ўзлаштирилиб, амалга оширилса, биз натижаларни шунчалик тез сезамиз. Албатта, навбат улгуржи савдо масаласига ҳам, нархларни белгилаш масалаларига ҳам келди. Буларнинг ҳаммаси бирбири билан боғлиқдир. Бу жуда мураккаб жараён бўлади. Аммо мен корхоналар ҳақидаги Қонунни «тиклашимиз» керак деган масалани қўймаслигимиз лозим, деб ўйлайман. У яшамоқда ва куч тўпламоқда!

Иккинчи савол: «кўнгилли жамиятлар тўғрисидаги Қонун юзасидан ишлар қандай бормоқда?» Бу Қонун ишлаб чиқилмоқда.

Энди, ўртоқ Мироненкони ҳам, сизларни ҳам ҳаяжонлантираётган савол. Сайловнинг янги тартибида СССР халқ депутатлари съездига комсомоллар вакиллари тўғрисидаги масала. Биринчидан, мазкур ҳужжатларда, Конституцияга тузатишларда, Қонуннинг ўзида комсомолга ҳурматсизлик кўрсатилган, деган гапга қўшилмайман. Ўйлайманки, буни асослаб берган кишиларнинг ўзлари ҳам бошқа жамоатчилик ташкилотларини менсимаган бўладилар. Биз сизлар билан бирга бундан ҳоли бўлишимиз керак. Вакилларга келсак, — партия, комсомол, касаба союз, хотин-қизлар кенгашлари, кооперация сингари бизнинг энг муҳим ташкилотларимиз СССР депутатлари съездида муносиб вакиллари бўлади, деб ўйлайман.

Сўзга чиққан ўртоқлардан бири телевидение орқали берилган депутат билан суҳбатни рўкач қилди, у ерда: «ўтмишни кавлаштириш етар», дейилган эди. Агар кавлаштирилса, балки, дарҳақиқат етар, аммо ўтмишни ўрганиш, тарихимизни билиш, ҳатто ҳозирнинг ўзидаёқ қайта қуриш тарихини ҳам билиш бу ҳамма вақт жуда муҳим ва ибратлидир. Биз сизлар билан сарой фойесида учрашганимиздаёқ бу ҳақда ўртамизда гап борган эди. Ўйлайманки, ҳаётга кириб бораётган ҳар бир авлод ўзидан аввалги авлодларнинг тажрибасига таянади. Ҳар бир авлод шу тариқа ўз тажриба қатламини ошириб боради, жамият тараққиётига ўз ҳиссасини қўшади. Маданият соҳасидаги ҳар бир янги қатлам ўзидан аввалги маданият қатламларида вужудга келади, бугунги қадриятларга мос келадиган барча нарсаларни диалектик тарзда ўзлаштириб, янги қадриятларни қўшиб, бойитиб боради.

Биз жамиятимизга янги сифат бахш этишни истаган ҳозирги кунда совет кишилари ҳар бир авлодининг фаолияти ва меҳнатига ниҳоятда эҳтиёткорлик ва ҳурмат билан муносабатда бўлиш керак. Аввалги тажриба билан эришилган барча қадриятларни ўзлаштиришимиз, бизни тўхтатиб турган жамиятимизга оғир юк бўлаётган, социализмнинг чинакам халқ тузуми сифатида намоён бўлишига халақит қилаётган барча нарсалардан воз кечишимиз керак. Ана шу мулоҳаза билан мен бу ерда берилган саволнинг жавобига яқинлашаман.

Биз ўтмишга бефарқ қарай олмаймиз. Биз уни ниҳоятда диққат — эътибор билан ўрганамиз. Биз бу ишни эндигина чинакамига авж олдириб юбордик ва у бизни ниҳоятда муҳим кашфиётларга, тадқиқотларга олиб боради, деб ўйлайман. Бу қайта қуриш ўртага қўйган янги вазифаларни ҳал этиш чоғида бизни қуроллантиради, янада кучлироқ қилади.

Қайта қуриш чоғида вужудга келаётган у ёки бу ҳужжатларни, таклифларни муҳокама қилиш муддатлари ҳақида гапирмоқчиман. Бу ерда вазият ниҳоятда зиддиятлидир. Бир тарафдан биз ҳамма нарса тезроқ бўлишини истаймиз. Бошқа томондан эса, мен ҳам айниқса шунинг тарафдориман, ҳамма ишлар асосли тарзда қилинишини истаймиз. Йирик таклифларни биз умумхалқ муҳокамасига қўйиб келдик ва бундан кейин ҳам шундай қиламиз. Агар сиёсий ислоҳотнинг асосий принциплари XIX партия конференциясигача баён этилганини, унинг қарорлари ва резолюцияларида баён этилганини назарга олсак, муҳокама учун биз белгилаб олган бир ой, ўйлайманки, ҳамма нарсани муфассал ҳал қилиб олишимиз учун етарли бўлади. Яна шуни эътиборга олиш кераки, биз Қонун қабул қилишимиз ва сайловга тайёргарликни бошлаб юборишимиз лозим. Ўйлайманки, бу жуда ноёб сайлов бўлади. Вақтимиз етиши керак. Бунинг учун эса ойлар даркор. Яқин орада номзодларни таклиф қилиш, муҳокама этиш, сўнгра эса овозга қўйиш бошланади. Апрелда эса СССР халқ депутатлари съезди бўлади. Демак, биз бу билан ҳам қандайдир боғлиқмиз. Яна бир нарса. Биз мазкур жараён амалга ошишини, кузда маҳаллий даражадаги Советларни қайта қуриш тўғрисидаги масала ҳал этилишини истаймиз. Демак, шу нуқтаи назардан ҳам мазкур жараённи ҳозир актив ҳаракатга келтиришимиз лозим.

Шундай экан, сиз киритган таклифларни ҳимоя қилган бўлардим. Устига-устак муҳокамани жадаллаштиринг, аммо у муддатларни гумон остига қўйманг, деб сизга мурожаат қилардим. Мен сизларга бу муддатлар ўзаро қандай алоқадорликда белгиланганини айтиб бердим. Шунинг учун ҳам фаол муҳокамага сизни таклиф этаман.

Сизларда яна сўзга чиқиш иштиёқи борлигини кўриб турибман. Яна бир учрашув ўтказишга тўғри келади **(жонланиш, кулги).** Сиз шуни хоҳлайсизми? Марҳамат.

Ю. Баусов, инвалидлар Москва жамияти правлениесининг аъзоси, ёшлар билан иш олиб борувчи масъул ходим. Ҳар ҳолда ҳозир инвалидлар муаммоси кўтариб чиқила бошлади. Биз бу ҳақиқатан ҳам давлат муаммоси эканлигини тушуна бошлаяпмиз. Одамлар жамиятга фойдали бўлишни истайдилар. Лекин шундай бўлолмаяптилар. Протезлар йўқ, аравачалар йўқ, одамлар тўғридан-тўғри тўплана оладиган жой йўқ. Ёш инвалидлар муаммосига ёшлардан бошқа ким эътиборни қаратсин. Шу хусусда фикрлар бор, баъзи тажрибалар ҳам бор. Бу масалага жуда жиддий, илмий даражада ёндашиш керак. Ҳамкорлик қилиш лозим.

М. С. Горбачев. Яхши. Яна саволлар тушди. Кўпи такрорланмоқда. Аммо янгилари ҳам бор. XIX партия конференцияси, партияга қабул қилиш разнарядкасини бекор қилганидан сўнг партия қандай тарзда ўз ижтимоий составини тўғрилаб туради, деб сўрашмоқда.

Партия сафларига танлаб олишга партия ташкилотларининг талабчанлиги оширилиши билан бу состав тўғрилаб турилади. Бизга чинакам, буюк ғояга содиқ кишилар керак. Бунда комсомол фикри ҳам, партиясизлар фикри ҳам ўринли ва асосли бўлади, умуман, бу ошкора танлаш бўлиши керак. Мен шундай деб ўйлайман, агар биз ана шундай, айтайлик, танлаб олиш механизмини яратсак, партияни мансабпарастлар масканига айланиб қолишдан сақлаймиз, уни кучайтирамиз. Яъни бу ерда ҳам демократиялаш партия сафлари чинакам социалистик ғояга содиқ кишилар билан тўлдирилишини таъминлаши керак. Бу қандай бўлади, келинг, биргаликда муҳокама қиламиз. Айниқса комсомол бу ҳақда ўйлаши керак, аҳир партияга кираётганларнинг 3 дан 2 қисми комсомоллардир. Сизнинг зиммангизга зўр масъулият тушади.

Бу ерда халқ хўжалигида юридик хизмат ташкил этишга тайёргарлик муаммоси билан қизиқмоқдалар. Бу катта муаммо? Биз ҳам экономист, ҳам юрист кадрларга муҳтожликни ҳис этмоқдамиз. Биз юридик хизматга муҳтожмиз, бунинг учун эса юридик кадрлар тайёрлаш программасини кенгайтириш талаб этилади. Бу ҳаётий заруратдир.

Саволлар келмоқда, мен барчасига жавоб қайтаришга улгурмасам керак. Биласизми, нима, биз сизларнинг барча саволларингизни ўйлашиб кўрамиз, деб ишонтираман. Энг асосий саволларга, сиёсий, кенг кўламли саволларга мен ҳар ҳолда жавоб бера олдим. Мен билан, партия ва давлатнинг бошқа раҳбарлари билан бундай учрашувлар кўпроқ бўлиб туриши, улар мунтазам тус олиши керак, деган хулосага келдим.

Мен бу учрашувдан, айниқса, учрашув бир неча йил аввал, икки-уч йил илгариги муҳитга нисбатан бошқа вазиятда ўтганидан жуда мамнунман. Бу ўз-ўзидан жуда ажойиб воқеадир. Бу қайта қуриш яшаб, кучга кираётганини ҳамда бизнинг комсомолларимиз, ёшларимиз унинг тарафдори эканини исботламоқда.

Сизларни комсомолнинг 70 йиллиги билан яна бир бор табриклайман, сизларга янги зафарлар ва муваффақиятлар тилайман!

* * *

Ёшлар билан учрашув ва суҳбатларда Л. Н. Зайков, В. А. Медведев, Г. П. Разумовский ўртоқлар қатнашдилар.

(ТАСС).

• Кундалик маълумотлар изидан

ЮТУҚЛАР САЛМОҚЛИ, АММО...

ЎЗБЕКИСТОН ССР ДАВЛАТ СТАТИСТИКА КОМИТЕТИ ХАБАР ҚИЛАДИ:

Республикамизда 31 октябрга қадар 4 миллион 887480 тонна «оқ олтин» тайёрланди. Шунинг 2 миллион 447 минг тоннаси «зангори кемалар» бункеридан тўкилди. Жами тайёрланган хом ашёнинг 505883 тоннасини ингичка толали пахта ташкил этади. Ипак пахтанинг 284414 тоннаси машиналар ёрдамида терилиб, бу борадаги план 156,27 процент қилиб адо этилди.

Мана, олтин кузнинг ҳам сўнгги ойи бошланди. Мамлакат меҳнаткашлари Улуғ Октябрь революциясининг 71 йиллигини муносиб кутиб олиш учун қизғин тайёргарлик кўришаётир. Республикамизнинг миришкор пахтакорлари ҳам қутлуғ байрамга арзирли совғалар билан келишяпти. Улар сўнгги йилларда юз берган қолоқликни бартараф этиш, Ватанга мўл-кўл «оқ олтин» етказиб беришга ҳаракат қилишаётир. Далалардаги мардона меҳнат, уюшқоқлик ўз самарасини бермоқда. 31 октябрга қадар пахтачилик учун қулай келган 1985 йилнинг шу давридагидан 116565 тонна кўп пахта тайёрланди.

Эришилган муваффақиятда йиллик планларини ортиғи билан бажарган Тошкент, Хоразм, Бухоро, Қашқадарё областлари ва марраниэгаллаш арафасида турган Қорақалпоғистон автоном республикаси, Сирдарё, Сурхондарё областларининг муносиб ҳиссаси бор. Катта карвон—Сирдарё области дала меҳнатчилари ҳозиргача энг кўп 673675 тонна «оқ олтин» териб топширдилар. Қашқадарёликларнинг уйган хирмони 531279 тоннадан ошиб кетди.

Айни кунларда редакцияга келаётган ғалаба рапортлари, хушхабар етказиб турган телефон қўнғироқлари ҳар қачонгидан кўпайган. Ҳозиргача йиллик планларини ўринлатиб қўйган районлар сони 53 тага етди. Ғолиблар сони тобора ошиб боряпти. Биргина кечанинг ўзида 4 райондан план бажарилганлиги ҳақида хабар олинди.

Бироқ республикамиз одими бундан ҳам тезроқ, хирмони яна ҳам улканроқ бўлиши мумкин ва лозим эди. Бунга қатор областлар, районлар, колхоз ва совхозларда экинни парвариш қилиш, ҳосилни йиғиб-териб олиш борасида йўл қўйилган жиддий камчилик ва нуқсонлар сабаб бўлди. Андижон областида суръат кун сайин тушиб кетаётир. Афтидан область агросаноат комитетидагилар энди план бажарилмаслиги аниқ бўлиб қолди, дея хотиржамликка берилишган кўринади.

Наманган областида бу йил ҳар қачонгидек қолоқлик кузатиляпти.

Нега шундай?

Тўғри, областда йиллик планни ортиғи билан бажаришга етадиган даражада ҳосил етиштирилган. Лекин далаларни машина теримига тайёрлаш, хусусан дефолиация ўтказишдаги катта хатолар панд берди. Ғўза барглари тўла тўкилмаганлиги оқибатида терим машиналарининг асосий қисми пайкал юзини кўрмади. Натижада ҳозиргача тайёрланган 373842 тонна пахтанинг атиги 140 минг тоннаси машиналар ёрдамида терилиб, бу борадаги план 64 процент уддаланди, холос. Фарғона областида эса аҳвол бундан ҳам ёмон.

Самарқанд области ҳозир кунлик ўсишда пешқадам. Область деҳқонлари бир кунда энг кўп — 7,5—7,6 минг тоннадан ошириб «оқ олтин» тайёрлашга муваффақ бўлишмоқда. Лекин мавсумни чўзиб юбормаслик, кузги-қишки агротехника тадбирларини ўз вақтида адо этиб, келгуси йил мўл ҳосилига пухта замин яратиш учун суръатни сусайтирмаслик лозим. Акс ҳолда хатолар такрорланиши мумкин.

Республика заршунослари ингичка толали пахта тайёрлаш планини ошириб бажардилар. Шунга қарамай, кунига бир процентдан зиёд миқдорида ипак пахта териб топширилаётир. Бухоро областида ғўза парваришида йўл қўйилган хатоликлар катта миқдордаги ҳосилнинг йўқотилишига олиб келди. Областда мавсум бошидан бери атиги 3633 тонна ипак пахта тайёрланиб, йиллик план эндигина 14,53 процент қилиб уддаланди. Кунлик ўсиш ҳам қониқарсиз аҳволда. Кунига 0,26—0,27 процент атрофида хом ашё тайёрланаётир, холос.

Кўриниб турибдики, пахта етиштириш ва уни йиғиб-териб олишда бу йилги ютуқлар салмоқли. Лекин йўл қўйилган хато ва камчиликлар ҳам анчагина. Далаларда ҳали ҳосил бор. Яна бир ғайрат кўрсатсак, республикамизнинг улкан «оқ олтин» хирмони тикланади. Шу билан бирга қатор жойларда қолоқлик сабабларини жиддий таҳлил этиш вақти келди.

КИМ НЕЧАНЧИ ЎРИНДА?

Республика районларида пахта тайёрлашнинг бориши тўғрисида шу йил 31 октябрга бўлган

МАЪЛУМОТ

[Планга нисбатан процент ҳисобида]

Биринчи устун — районлар; иккинчи устун — мавсум бошидан буён тайёрланган пахта; учинчи устун — шу жумладан машинада терилган пахта.

ТОШКЕНТ ОБЛАСТИ

ЎРТА ЧИРЧИҚ	117,23	129,29
КОММУНИСТИК	112,74	123,85
ЯНГИЙЎЛ	110,66	96,10
ЧИНОЗ	110,28	103,34
БЎКА	107,22	119,39
ОҚҚЎРҒОН	106,72	114,62
ПИСКЕНТ	104,86	95,28
ҒАЛАБА	101,88	118,82
БЕКОБОД	100,45	87,45
ПАХТАКОР	106,93	120,04
ВОРОШИЛОВ	102,31	118,90
ОКТЯБРЬ	101,56	116,14
Ховос	98,27	106,15
Сирдарё	96,24	109,90
Янгиер	94,48	100,14
Мирзачўл	94,05	109,44
Боёвут	93,89	101,21
Дўстлик	92,74	104,03
Ильич	88,99	102,56
Арнасой	85,39	91,31
Гулистон	84,30	96,72
Оқолтин	73,71	78,42

ХОРАЗМ ОБЛАСТИ

ХОНҚА	110,01	100,77
ЯНГИАРИҚ	108,56	80,91
ГУРЛАН	108,09	76,10
УРГАНЧ	107,50	84,95
ХАЗОРАСП	105,98	27,41
ХИВА	105,96	21,94
БОҒОТ	104,19	48,48
ШОВОТ	102,67	58,45
ҚЎШКЎПИР	102,40	69,63

БУХОРО ОБЛАСТИ

СВЕРДЛОВ	114,35	96,45
ҚОРАКЎЛ	109,20	93,49
ШОФИРКОН	108,13	61,75
ҒИЖДУВОН	108,00	71,19
РОМИТАН	102,67	82,79
БУХОРО	102,52	81,32
КОГОН	101,67	136,22
Вобкент	92,59	74,36

ҚАШҚАДАРЁ ОБЛАСТИ

ҚАМАШИ	115,75	129,94
КИТОБ	111,06	102,05
ЯККАБОҒ	109,88	92,87
ҚАРШИ	109,78	148,22
КОСОН	108,82	142,42
ҒУЗОР	106,22	85,12
МУБОРАК	101,92	135,96
ЧИРОҚЧИ	100,86	63,35
УЛЬЯНОВ	100,73	103,49
ШАҲРИСАБЗ	100,15	68,22
Нишон	95,82	136,56
Усмон Юсупов	80,86	88,26

ҚҚАССР

ЧИМБОЙ	104,80	95,97
АМУДАРЁ	102,84	98,24
ҚОРАЎЗАК	101,83	115,18
ҚЎНҒИРОТ	100,31	104,85
Кегайли	96,31	105,69
Тўрткўл	96,21	77,09
Шуманай	93,44	97,37
Беруний	92,99	80,73
Хўжайли	92,86	98,92
Элликқалъа	91,63	78,37
Ленинобод	79,03	76.35

СИРДАРЁ ОБЛАСТИ

ФОРИШ	172,76	210,30
ЖИЗЗАХ	110,51	103,54
ЗОМИН	107,54	110,28

СУРХОНДАРЁ ОБЛАСТИ

ШЕРОБОД	101,61	126,82
БОЙСУН	101,57	140,51
Олтинсой	99,59	88,10
Ленин йўли	97,23.	112,31
Сариосиё	93,78	82,32
Термиз	93,05	78,29
Қумқўрғон	92,13	103,13
Денов	92,03	83,48
Гагарин	91,19	112,36
Ангор	90,41	72,47
Шўрчи	89,20	90,93
Жарқўрғон	87,60	82,03

ФАРҒОНА ОБЛАСТИ

БУВАЙДА	110,69	37,45
ЛЕНИНГРАД	103,21	18,51
ФРУНЗЕ	102,03	90,61
ЎЗБЕКИСТОН	101,68	66,77
Киров	96,59	47,32
Риштон	90,26	62,34
Бағдод	87,21	29,96
Тошлоқ	87,12	22,28
Фарғона	83,18	22,42
Охунбобоев	77,08	30,17
Олтиариқ	76,66	32,93
Қува	74,71	20,86

НАМАНГАН ОБЛАСТИ

НАМАНГАН	104,84	32,94
Тўрақўрғон	99,30	18,83
Уйчи	93,91	27,23
Янгиқўрғон	93,16	35,92
Учқўрғон	91,85	82,53
Поп	90,77	66,43
Задарё	90,76	77,66
Чуст	73,80	44,35
Косонсой	69,52	65,74

САМАРҚАНД ОБЛАСТИ

НАВОИЙ	100,31	127,28
Қизилтепа	92,09	30,71
Хатирчи	90,53	87,37
Пахтачи	90,02	81,28
Каттақўрғон	83,97	75,40
Пайариқ	80,85	82,24
Пастдарғом	73,95	75,93
Нарпай	73,55	60,08
Иштихон	73,34	67,21
Жомбой	69,98	88,15
Оқдарё	54,30	44,79

АНДИЖОН ОБЛАСТИ

Балиқчи	92,43	41,61
Москва	84,68	27,54
Пахтаобод	80,22	2,29
Избоскан	77,41	45,20
Олтинкўл	72,33	4,58
Андижон	71,20	20,40
Ленин	70,74	8,56
Комсомолобод	70,59	55,72
Хўжаобод	62,50	7,46
Қўрғонтепа	58,66	38,07
Жалолқудуқ	48,52	9,64
Марҳамат	44,58	6,06

ИЗЛАНИШ СИРИ

Бригадамиз йиллик пахта тайёрлаш планини бажарди. Юзимиз ёруғ. Хўш, ютуқларимиз сири нимада?

Ҳамма бригадаларда мусобақа ошкоралиги таъминланганлиги — унинг таъсирчанлигини ҳам оширди. Ғолибларни мукофотлашга 24 минг сўмдан зиёд маблағ сарфланди. Илғорлар шаънига байроқлар кўтариш, «жанговар варақа»лар, деворий газеталар чиқариш каби тадбирларга кенг ўрин берилди. С. Ҳожиев, Р. Олламов, Ш. Ниёзматов, О. Қўчқоровлар бошлиқ ўнлаб бригадаларда октябрь ойининг бошиданоқ мажбурият ҳисобига пахта топширила бошланганди. Ялпи ҳосилнинг асосий қисми техника ёрдамида териб олинди. А. Йўлдошев, К. Отажонов, Ҳ. Раҳимова каби дала гвардиячилари хирмонга 140—180 тоннадан бункер пахтаси тўкдилар.

Қисқаси, ютуқларимиз сири — одамларнинг ерга, меҳнатга бўлган муносабати ижобий ўзгарганида, уларга ижодий ёндашувида, ташаббускорлик ва изланишларида бўлди.

Ў. ХУДОЙБЕРГАНОВА,
Урганч районидаги Чапаев номли колхоз бригадаси бошлиғи, Ўзбекистон ССР Олий Совети депутати.

«ҲАҚИҚАТ — ОШКОРАЛИК МЕЗОНИ» ВА «ВИЖДОН ҲАКАМ БЎЛИШИ КЕРАК?» МАҚОЛАЛАРИНИ ЎҚИБ

У ЖАСОРАТЛИ ИНСОН ЭДИ

Усмон Юсупов билан анча йиллар ёнма-ён ишладим. 30-йиллар охирлари, 40-йиллар бошларида Усмон ака Марказий Комитет секретари бўлиш билан бирга айни вақтда Тошкент область партия комитетининг ҳам биринчи котиби ҳисобланарди. Мен бирмунча вақт у кишининг ёрдамчиси бўлиб ишладим. Кейинчалик эса Тошкент область партия комитети ташкилий ишлар бўлимининг мудири вазифасида фаолият кўрсатдим. Мана шу йиллар давомида Усмон Юсупов билан кўп ҳамсуҳбат бўлганман. Масалаларни ҳал этишда, мажлислар қарорларини тайёрлашда биргаликда қатнашганман. Кадрларни танлаш, жой-жойига қўйиш ва тарбиялашда Усмон Юсупов ўта талабчан, принципиал шахс эди. У, энг аввало, кадрларнинг ишчанлиги, қобилиятига эътибор берар эди. Маҳаллийчилик ёки кайфиятга қараб кадр танлаш унинг характери, иш услубига мутлақо ёт эди.

У. Юсупов кўнгли очиқ, шижоатли, мард инсон эди. Кейинги пайтларда айрим матбуот органларида пайдо бўлиб қолаётган баъзи мақолаларда уни гўё 30-йиллардаги репрессияларга алоқадор, деб кўрсатишга уриниш мавжудлиги афсусланарли. Аксинча Усмон Юсупов ўз хизмат мавқеидан фойдаланиб, ноҳақ қамалганларга иложи борича ёрдам беришга ҳаракат қилган, адолатсизликка қарши кучи етганича курашган эди.

Бир воқеа ҳамон эсимда. 30-йиллар охирларида Ўзбекистон ССР Ер ишлари халқ комиссари Ш. Айтметов қамоққа олинди ва партиядан ўчирилди. Бу софдил коммунист, албатта, бегуноҳ эди. У қандайдир тасодиф туфайлигина ўлим жазосидан қутилиб қолди. 40-йиллар бошларида Айтметов озод қилинади. У ўзини партия сафига тиклашларини сўраб Тошкент обкомига ариза берди. Бироқ кечагина қамоқдан чиққан одамни партияга қабул қилгани юрак дов бермас эди. Мен ўша пайтларда обкомнинг ташкилий ишлари бўлими мудири эдим. Бир куни обком бюроси мажлисини ўтказишга Усмон Юсупов келди. Даҳлизда у Айтметовни учратиб қолади. Анча давом этган суҳбатдан сўнг ҳақиқатни англаб етади. Айтметов партиядан ноҳақ ўчирилганлигини тушунади. У. Юсупов ўша кунги бюро мажлисидаёқ Айтметовни партияга тиклаш масаласини қўйди ва Айтметов партия сафига қайтди. Ваҳолонки, ўша йиллари бундай дадил қарорга келиш учун катта жасорат, ленинча принципиаллик керак эди.

Усмон Юсупов партиянинг содиқ солдати эди. У билан ёнма-ён ишлаган сафдошлари бу ажойиб инсон, чинакам ленинчи коммунистни ҳамиша ана шундай бўлган эди, деб биладилар.

Борис ВИЛЬЧЕК,
партия ветерани.

Яхшилар номи ўчмас

Биз «Совет Ўзбекистони»нинг шу йил 16 октябрь сонида босилган ва халқимиз ҳаётининг ҳамма соҳаларидаги бунёдкорлик ишларига гувоҳ бўлган таниқли олимлар, санъат ва адабиёт арбоблари имзолаган мақолани синчиклаб ўқиб чиқдик. Унда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари, СССР пахтачилик министри, Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг Раиси, «Халқобод» совхозининг директори марҳум Усмон ота Юсупов ҳақида фикр юритилган. Ҳақиқатан Усмон Юсупов яшаган давр мураккаб бўлиб, унга субъектив баҳо бериб бор ҳақиқатга унча тўғри келмайди.

Гап шундаки, менинг отам Бозорбой Ҳотамов республикамизда колхоз қурилиши ветеранларидан бири бўлган. Катта Фарғона канали қурилишида актив қатнашган ва ўша кезларда Усмон Юсуповни шахсан кўриб, мулоқотда бўлган, унинг одамларга ғамхўрлиги, оддий меҳнаткашларнинг мулоҳазаларини диққат билан тинглаши ва уларга қўлидан келган ёрдамини аямаганлигини сўзлаб берган эди.

Яқинда Андижон шаҳридаги 13-ўрта мактабда шаҳардаги мактабларнинг она тили ва адабиёти ўқитувчиларининг партия ва меҳнат ветерани, пенисонер Турсуной опа Каримова билан учрашуви бўлди. У ўз хотираларини гапириб берар экан, Усмон Юсупов билан бирга ишлаган кезларини, камтар, ишчан, меҳрибон инсон, партиявий раҳбар бўлганлигини ҳам сўзлаб берди. Жамият бахт-саодати йўлида фидокорона меҳнат қилганларнинг номлари диллардан ўчмаслигига яна бир ишонч ҳосил қилдик.

Турсунбой ҲОТАМОВ,
Андижон шаҳридаги С. М. Будённий номли 21-ўрта мактаб ўқитувчиси, жамоатчи мухбир.

Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумида

Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми ёшларни коммунистик руҳда тарбиялаш ва малакали мутахассислар тайёрлаш борасидаги катта ишлари учун қуйидагиларга «Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган ёшлар мураббийси» фахрий унвони берди:

Исмоилов Анатолий Раҳимович — Сурхондарё область уруш ва меҳнат ветеранлари кенгашининг раиси

Камолов Умар Ҳамроевич — Бухоро шаҳар уруш ва меҳнат ветеранлари кенгашининг раиси

Костюченко Нина Михайловна — Сирдарё область сув хўжалиги ишлаб чиқариш бошқармаси лойиҳа группасининг инженери

Морозов Евгений Федорович — Самарқанд шаҳридаги В. И. Ленин номли «Красний двигатель» заводи 7-участкасининг бошлиғи

Норхўжаев Раҳматулла — Тошкент область Чирчиқ шаҳридаги «Электрохимпром» ишлаб чиқариш бирлашмасининг машинисти

Пиротский Юрий Николаевич — Нукусдаги 30-ўрта ҳунар-техника билим юртининг ҳарбий раҳбари

Прохоров Дмитрий Петрович — «Каршистройиндустрия» ишлаб чиқариш бирлашмаси бош механигининг ўринбосари

Саъдуллаев Оллоберган — Хоразм область Янгиариқ районидаги «Коммуна» колхози пахтачилик бригадасининг бошлиғи

Саидов Маҳкам Саидович — пенсионер, Ўзбекистон уруш ва меҳнат ветеранлари республика кенгашининг аъзоси

Ҳайитова Мамлакат — Тошкентдаги «Малика» ишлаб чиқариш бирлашмасининг тўқувчиси.

Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми фидокорона меҳнати ва комсомол ташкилотлари ишида фаол қатнашганлиги учун халқ хўжалиги тармоқлари ходимларидан бир группасини Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Фахрий ёрлиғи билан мукофотлади.

Редактор ўринбосари Т. НАЖМИДДИНОВ.

Р — 11086. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. А. — 252. ИНДЕКС 64583. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12